

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA.

LETNIK XVII.
▲▲ ZVEZEK 2.

1910 ▲▲▲ LJUBLJANA ▲▲▲ 1911

„ZORA“ IZHAJA VSAK MESEC DVAJSETEGA
S PRILOGO „PRVI CVETI“ TER STANE CELO-
LETNA NAROČNINA K 4'—, ZA DIJAKE K 2'—.
▲▲▲ NATISNILA „KATOLIŠKA TISKARNA“. ▲▲▲

Vsebina:

	Stran
Dr. Anton Mahnič in »Zora«	25
Dr. Anton Mahnič. (J. Samsa.)	25
»Znamenje pravega prstana.« (Fr. Trdan.)	29
Ne bodimo trombe! (Xenos.)	32
Razmerje učiteljstva in dijaštva do abstinence. (Fr. Stelè.)	35
Iz prijateljevih pisem. (I. Stenar.)	37

Visokošolsko dijaštvo.

Narodno-radikalna struja. — Počitniško delovanje članov »Česke Lige Akademické«. — Telovadba in šport na češki univerzi. — Stavka na češki univerzi. — Bojkot varšavske univerze. — Dijaško sodelovanje pri Vincencijevih družbah. — Na dunajski univerzi. — Dijaška razstava knjig in slik. — Statistika	41—44
---	-------

Srednješolsko dijaštvo.

Telesna izobrazba srednješolcev	44—45
---	-------

Glasnik.

Iz »Danice«. — »Zarja«. — Akademski »Orel« na Dunaju. — Delo gorenjskega dijaštva	45—47
---	-------

Lístek.

Popravek. — Dr. F. W. Foerster. — Red za etiko in kulturo. — O vplivu skeptícizma na mislečega človeka	47—48
--	-------

„Prvi Cveti“, leposlovna priloga.

Nekaj o estetiki in kritiki. (Ivan Mazovec.)	9
Pesmi. (Bogumil Gorenjko.)	12
Dva starca. (Planinska slika.) (S. Selko.)	13
Oh, zakaj . . . (J. Pogačnik.)	15

Na platnicah.

Ocene. (I. M-c.)

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Vrhovčeva ulica 11.
— Slovensko katoliško akademsko društvo „Danica“,
Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slovensko
katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Brunngrasse 7/I.

Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien), XVIII.,
Schulgrasse 30, III./19.

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravníštvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Dr. Anton Mahnič in »Zora«.

Ko se je ustanovila »Danica«, je dr. Anton Mahnič precej sprožil misel, naj bi katoliško dijaštvo začelo izdajati svoje glasilo (glej »Rimski Katolik«, V., str. 364). In res je par mesecev po ustanovitvi »Danice« že izšla prva številka »Zore«. Dokler je izhajal »Rimski Katolik«, jo je dr. Mahnič razpošiljal skupno z njim in ji tako precej od začetka omogočil vstop v slovenske katoliške izobražene kroge. — Kdor premisli navedena dejstva, lahko uvidi, kolikega pomena za razvoj našega lista je bil dr. Mahnič. Brez njegove opore bi »Zore« gotovo ne bilo tako kmalu. Letos je praznoval (14. sept.) ta mož v svojem novem delokrogu na otoku Krku med bratskim narodom šestdesetletnico svojega življenja. »Zora« se zaveda, kaj on pomeni zanjo, zato mu izreka ob tej priliki najiskrenejše čestitke in želi, da bi še dolgo deloval za napredek tiste ideje, ki je pri nas enkrat že tako lepo šla v cvetje veselo. Na mnoga leta!

J. Samsa :

Dr. Anton Mahnič.

Si fractus illabatur orbis ...
Horac.

Dne 14. septembra 1910 je minilo šestdeset let, odkar se je rodil v Kobdilju na Goriškem Anton Mahnič, mož, ki mu bo objektivna zgodovina morala priznati: Explevit tempora multa — Njegovo življenje je bilo veliko. Njegove večne zasluge za slovensko kulturo priznavajo danes tudi tisti, ki jim Mahničovo versko in cerkveno delovanje na ugaja. Premalo pa se zavedamo tega, kaj je dijaštvo dolžno Mahniču. Mahnič je bil prvi, ki je uvidel delekosežni pomen dijaškega vprašanja, prvi, ki je v sredi vsestranskega dela posvetil svojo skrb katoliško-narodnemu dijaštvu. Zato si katoliško-narodno dijaštvo šteje v vestno dolžnost, da se hvaležno spominja svojega velikega prijatelja ob njegovi šestdesetletnici. Mladim bralcem »Zore« pa bo gotovo dobro došlo nekaj podatkov o oni kulturni zori, ki nam je zasvetila z Mahničevim nastopom.

Anton Mahnič je bil rojen 14. septembra l. 1850. Z izvrstnim uspehom je dovršil gimnazijske in bogoslovne študije; 30. avgusta l. 1874. je bil posvečen v mašnika, par let pozneje pa promoviran za doktorja bogo-

slovja. Skoraj dvajset let je deloval v goriškem dijaškem semenišču, v začetku kot prefekt, pozneje kot ravnatelj. Leta 1880. je postal profesor bogoslovja v goriškem centralnem semenišču. S tem se pričinja petnajstletna doba neumornega, skrajno požrtvovalnega dela na polju slovenskega mišljenja, doba boja za katoliško misel. Trajna priča tega Mahničevega dela je osem letnikov »Rimskega Katolika«, ki ga je od l. 1888. do l. 1896. sam izdajal in večinoma tudi sam pisal. Leta 1896. je bil prekoniziran za škofa na otoku Krku, kjer še sedaj neumorno deluje. Ni ga kmalu v naši zgodovini tako samoraslega pojava, ki bi nastopil s tako elementarno silo, s tako energično, a zato nič manj utemeljeno brezobzirnostjo, kakor je nastopal Mahnič v svojem »Rimskem Katoliku«. Bil je takrat čas cvetočega liberalizma, tuintam je tudi že dozoreval. Slovensko razumništvo je bilo takrat zelo vdano splošnočloveški napaki, da ni hotelo videti in si priznati neprijetne resnice. V svoji filistrski ravnodušnosti so tedanji duševni veljaki molčali, kakor bi se bali zbuditi spečega leva. A da lev ni spal, je dokazal dr. Anton Mahnič, ko je začel z brezobzirno logiko razkrivati pogubne ideje tedanje slovenske politike, slovstva in družabnega življenja. Mahničev program je bil, pojme razjasniti, pokazati, da vladajo v našem življenju krivi nauki, ki so za nas pogubni, ker nasprotujejo katoliški resnici, delati pot pravi katoliški izobrazbi. S svojim globokim in obširnim znanjem je vse važne pojave svojega časa razkrajal na podlagi večnotrajnih načel krščanske filozofije, kazal odkod zmota izvira in kam pelje. Značilen in načelen za celo Mahničevo delovanje je prvi sestavek v I. letniku njegovega lista: »Več luči! Ali nekoliko poglavij o idealizmu«, s Stritarjevim geslom, s katerim se je tudi s Stritarjem samim boril: »Dragih nam nekdaj svetinj teptali ne bomo v blato, — kar nam novi sedaj, krivi proroki vele«.

Predvsem je Mahnič javne pojave tedanjega življenja, politične in socialne, motril, presojal in tudi obsojal, če je bilo treba, s stališča krščanskega filozofa. Z nepobitno logiko je dokazoval, da mora biti podlaga vsemu javnemu in političnemu življenju krščanska religija in etika. Neustrašeno je trdil, da deset božjih zapovedi velja tudi v politiki in v umetnosti, trdil je, da je vera več kot narodnost, da ima vera in Cerkev tudi v politiki besedo, pisal je o vzgoji in šolstvu, svaril pred liberalizmom in svobodomiselstvom. Skratka: v vsakem vprašanju, ki se ga je lotil, je strogo natančno ločil svetlobo od teme.

Dr. Glaser pravi o njem v svoji »Zgodovini slovenskega slovstva« IV. del, str. 240: »Pisal je tako jasno, odločno, živo in ostro, da je vsak članek povzročal hrup. Svoje nazore je razvijal tako določno, da smem reči: ob vsakem njegovem stavku se je občinstvo cepilo v dva nasprotna si tabora.« Mahnič je polemiziral proti vsem tedanjim listom, političnim in leposlovnim, ki so širili svobodomiselstvo, proti »Zvonu«, »Popotniku«, »Slovanskemu Svetu«, proti »Edinosti« in »Soči«, zlasti pa proti »Slovenskemu Narodu«. V stvarnih filozofskih člankih je napadal nasprotnike katoliških načel, mirno in stvarno se je branil, bil je brezobziren, a nikdar oseben in krivičen. Tako je Mahnič kot filozof in apologet branil vero in Cerkev.

Mahnič ni bil sentimentalen, iz njega ne govori čuvstvo, temveč logika, ki ne vpraša: Ti je li to všeč, kar jaz trdim? Mahnič tudi ni bil gladek in fin, diplomat, ki vsakemu napol pritrdi in vse zadovolji; ni delal obiskov v glaci-rokavicah, kogar je obiskal s svojo kritiko, temu je povedal jasno in brez ovinkov, kaj o njem sodi, po načelu: »Amicus Plato, magis amica veritas«. Z isto filozofsko kritiko se je lotil rojaka-duhovnika Gregorčiča, s katero je presojal tudi Aškerca, Tavčarja in

Stritarja, Trdina, Levstika in Jurčiča. Kot kritik in estetik je postal znan l. 1881. ko je v »Slovenčevem« listku ocenil prvi zvezek Gregorčičevih poezij, ki so bile istega leta izšle. Dočim so se vobče z velikim navdušenjem sprejele, je našel Mahnič v nekaterih pesmih, kakor »Človeka nikar«, »Nevihla«, protikrščanske, panteistične ideje. Mahnič je bil mož, ki je imel pogum povedati glasno svoje mnenje, četudi mu je bila nasprotna cela slovenska javnost. Zato je postal Slovencem naenkrat »signum, cui contradicetur«. Z neugnano žilavostjo je razvijal svoje nazore o umetnosti in lepoti, četudi mu je skoraj vse nasprotovalo. Novo pozornost so vzbudili »Slovenčevi« listki l. 1884., v katerih je pod naslovom »Dvanajst večerov« razpravljal o raznih modroslovnih in leposlovnih vprašanjih: o skepticizmu, o lepoti in umetnosti, o Stritarju in njegovem svetožalju, o Prešernu. Te spise je leta 1887. izdal v posebni knjigi »Dvanajst večerov. Pogovori doktorja Junijs z mladim prijateljem«. V predgovoru te knjige pravi: »Kdor se količkaj ogleda po našem slovestvenem polju, mora priznati, da se tu že več let bije boj o najvišjih načelih, od katerih je končno odvisen ves duševni razvoj človeštva. Le kdor hoče slep biti, more ta boj in njegovo važnost prezirati. Moj namen torej in želja je, da s to knjigo vsaj nekoliko pripomorem v pojasnenje onih načelnih vprašanj, ki so posebno v leposlovju odločilna«. V »Rimskem Katoliku« pa je priobčil celo vrsto filozofsko-estetičnih razprav, v katerih je ocenjeval slovenske pisatelje in pesnike. V prvem letniku je v sestavku »Več luči, O idealizmu« ocenjeval Stritarjev idealizem, v istem letniku je ocenil drugi zvezek Gregorčičevih poezij, Gorazda (Aškerca), Turgenjeva. Obširno oceno je posvetil Aškercu v zadnjem letniku, 1896. Tu je iz novejšega hrvaškega leposlovja ocenjeval tudi Avgusta Šenoa, Mirka Bogoviča in Ksaverja Šandora Gjalskega. V 4. letniku »Rimskega Katolika« je pod naslovom »Slovenski roman« ocenil Jurčiča.

Mahnič je v vsaki kritiki in razpravi logično in dosledno poudarjal, da veljajo božji in cerkveni zakoni tudi v umetnosti in leposlovju in da umetnina, ki se teh zakonov ne drži, ni lepa in zato ne prava umetnina. Trajne vrednosti so krasni, globoki, a umljivo pisani sestavki: »Kaj je lepo?« (4. letn.) »Osnovni zakoni estetike in lepe umetnosti« in »Idealizem, realizem in njega dekadenti« (8. letn.).

Mahnič je naš prvi filozofski kritik. Tudi kritika mora imeti svoje končne razloge v filozofičnih načelih. Mahnič postavi kot podlago svojim ocenam načelo, da je tudi slovenski umetnik in leposlovec katoliški kristjan. Kristjanu pa je vtisnjen neizbrisen pečat kristjanstva, v njem se ne da ločiti umetnik od katoliškega kristjana, kakor se loči v uradniku uradna oseba, ko je v svoji pisarni, in zasebnik, ko sedi v kavarni pri kavi in časopisu. Kar stvari kdo kot umetnik, stvari tudi kot kristjan, zato se sme in mora umetnost presojati tudi s stališča krščanske vere in morale. Verski in moralni zakoni, ki veljajo za človeka, veljajo tudi za umetnika, kajti tudi umetnik je človek. Vera in morala pa presoja vsa svobodna človeška dela, torej tudi umetnostne proizvode, kajti ti so pojav svobodnega človekovega udejstvovanja per excellentiam. To je bilo načelo Mahničevih ocen, na podlagi te neizprosne logike je prijel, če je bilo treba tudi mehkega Gregorčiča. Seveda so Mahniča zato strašno napadali, a ocen mu niso mogli ovreči, ker jim niso mogli izpodnesti stališča. Kako zanesljiva je bila Mahničeva logika, vidimo v tisti struji današnjega leposlovja, ki jo imenujemo po njenem glavnem zastopniku »cankarjanstvo«. Tako daleč je mogla priti naša leposlovna umetnost le, ker je utihnila Mahničeva kritika in ko je zavladala blesteča fraza o »blestečem slogu«.

Zato pa je Mahnič naš prvi stvarni kritik, saj nas je rešil tiste filistrske, skoro bi rekel »špitsburgarske« kritike, ki je vse hvalila, kar je bilo slovnično pravilno pisano. Morda je bila taka kritika umestna, dokler je bilo leposlovje pri nas še v povojih, če pa hočemo, da bo naša leposlovna umetnost tekmovala z drugimi narodi, jo moramo meriti z merilom drugih narodov. In ravno Mahniču gre zasluga, da je dvignil našo kritiko na višje stališče.¹ Do danes je Mahnič naš prvi kritik in estetik.

Da je mladina upanje našega življenja, je vedel tudi Mahnič. Zato je vso svojo skrb posvečal tudi dijaškemu vprašanju, kar je pravzaprav samoobsebi razumljivo za moža, ki je imel za vse slovenske kulturne pojave odprto oko in samoraslo v vsestranski izobrazbi utemeljeno sodbo. Radikalizem in liberalizem je hotel tudi med dijaštvom zagospodovati. Leta 1892. je pričela izhajati »Vesna«, leposlovni list slovenskih visokošolcev. Mahnič je takoj opozoril na nevarnost te struje. Leta 1893. so izšli članki: »Sumljiva znamenja v slovenskih akademiških in dijaških krogih«, »Vesna, nje okrožje in nje ozadje«, »Dijaško gibanje na Slovenskem«. L. 1894.! »Naš list pa slovensko dijaštvo«, l. 1895.: »Nekaj o verskih nazorih naših akademiških radikalcev«. — »Rimskemu Katoliku« je od l. 1891. dodajal posebno dijaško prilogo, kjer je objavljval boljše dijaške spise: »Kdo je značajan?« — »Kakšno mora biti pravo prijateljstvo?« — »Katera je prava ljubezen do domovine?« — A zgodilo se je nekaj, kar je bilo mogoče le v dobi liberalnega cvetja, tedanji ravnatelj I. državne gimnazije v Ljubljani, Andrej Senekovič je prepovedal dijakom naročati in čitati »Rimski Katolik« in dijaška priloga je prenehala. Akademikom je dr. Mahnič razpisaval nagrade za najboljše modroslovne razprave o predmetih, ki jih je sam določil.

V ohrambo vere, lepe umetnosti in slovenskega dijaštva je sukal Mahnič oster meč svojega razuma. S tem si je bil nakopal nebroj nasprotnikov. Očitati so mu, da je zasejal prepir med Slovence, ker je absolutno narodnostno proglasil za poganstvo. K temu pripomni dr. Glaser v svoji slovstveni zgodovini (IV., str. 241): »Kdor pozna razvoj slovenskega narodnega življenja v zadnjih petdesetih letih, priznati mora, da prepira v naš narod ni zatrosil dr. Mahnič. Slovenski narod, ali pravzaprav le njega prvaki so bili razcepljeni v dva odločno si nasprotna tabora že tedaj, ko slovenska javnost o Mahniču ni nič vedela.« Ravno tedaj je bilo najbolj treba moža jasnih pojmov in velike energije, ki je imel pogum celemu slovenskemu narodu glasno zaklicati: »Hic Christus — Hic Belial.«

»Mahnič je sestavil nekaj zistem slovenskemu kulturnemu in političnemu delovanju po pristnih krščanskih načelih, ki bo služil poslej katoliškim Slovincem kot temelj njih versko-narodnemu stremljenju. To smemo smatrati kot glavno zaslugo Mahničevo.«² Najlepši sad njegovih trudov je bil prvi slovenski katoliški shod v Ljubljani l. 1892., s katerim se je slovenska katoliška renesansa prvič pred javnostjo dokumentirala. Začel jo je dr. Mahnič, nadaljeval tedanji ljubljanski škof in poznejši kardinal dr. Jakob Missia. In koga mora danes katoliška misel zahvaliti za vpliv in moč, ki jo ima v slovenski javnosti? Dr. Mahniča. Smeri: »Leonova družba«, — »Katoliški Obzornik«, — »Čas« bi danes ne bilo, da ni bilo Mahniča. In dijaštvo?

¹ Prim. dr. Ivan Prijateljovo oceno Stritarja v »Naših Zapiskih«, kjer Prijatelj priznava Mahničeve zasluge za slovensko kritiko.

² Glaser, IV., str. 243.

Katoliška akademična društva »Danica«, »Zarja«, »Dan« in njihovo glasilo »Zora« — vse to se je rodilo iz njegovih idej; z njegovim delom in trudom za življenje katoliškega narodnega dijaštva hrani in krepi, z njegovim zgledom se navdušuje in bodri za svoje cilje in ideale.

Živel veliki biskup! Na mnoga leta!

Fr. Trdan:

»Znamenje pravega prstana.«

Vseučiliški profesor v Halle, Albert pl. Ruville, ki ga poznamo že iz lanske »Zore« po njegovi znameniti knjigi »Zurück zur heiligen Kirche«, je napisal letos novo delo, ki je krasen slavospev izpreobrnjenega učenjaka-zgodovinarja. Naslov tej novi knjigi je: »Das Zeichen des echten Ringes«. Kakor prva, tako je vzbudila tudi ta druga njegova apologetična publikacija veliko zanimanja i v znanstvenih krogih, i v neučenem svetu. Kritika se je v prevesni večini izražala zelo pohvalno. Vse ocene pa se strinjajo v dejstvu, da je knjiga Alberta pl. Ruvilleja jasno in sigurno govoreče dejanje.

Zakaj je spisal sloveči konvertit to novo delo? Zato, pravi, da pokaže in opozori znanstvene kroge na misli in razloge, ki so povzročili njegovo izpreobrnjenje. On zase več ne potrebuje novega raziskovanja, ker je do dna duše prepričan, da je našel v naročju katoliške Cerkve neovrgljivo resnico. Toda ravno to neomajno prepričanje o dobljeni resnici mu nalaga dolžnost, da obrne dobljene pridobitve v prid svoji vedi — zgodovini. Kdor se namreč le nekoliko poglobi v metodo novejšega zgodovinskega raziskavanja, mora nehotе zadeti na nasprotja med posameznimi krščanskimi veroizpovedanji. To dalekosežno in pomembno nasprotje mora zgodovinar vpoštevati, ako si hoče ustvariti pravo sodbo o osebah, ustanovah in raznih zgodovinskih dogodkih.

Katera izmed obstoječih krščanskih religij je v posesti resnice? To je osnovno vprašanje. Le jasen odgovor na to vprašanje nam more razložiti množino kulturno-političnih izprememb, ki jih je zapisala historija v zadnjih stoletjih. Odgovor na enaka in podobna vprašanja dolguje znanosti zlasti zgodovinar, kateremu se na podlagi primerjalne metode dostikrat zde premagljive tudi navidez največje težkoče, ako jih le razglablja in razrešuje v okviru vedno veljavnih zakonov logike.

Vzvišena je misel, do katere se je povzpел pl. Ruville pri razmotrivanju o namenu religije in njenem pomenu za življenje. Človek brez prave religije je človek brez prave sreče. Žalostno znamenje bi bilo, ako bi taval človek tekom svojega zemškega življenja v neprestani negotovosti in bi nikdar ne bil deležen pristnega dragocenega zaklada. »Naj se nikar ne misli, da zabloda ni zlo, ni zelo veliko zlo. Živeti celo zemsko življenje brez prave tolažbe, brez gotovega upanja, biti poln dvomov in nejasnosti, je gotovo zelo velikanska škoda.« (Str. VIII.) »Za veliko množino ljudi, ki se da voljno voditi po navajenih potih, pride ta škoda manj v poštev. Ona ni navajena na ostro preizkušanje in ji niti na misel ne pride, da bi mogla kakí drugi religiji pristojati prednost. Ona smatra kvečjemu vsa veroizpovedanja za enakovredna, ravnotako kakor morejo biti enakovredne zemске dobrine ne glede na nagnjenje,

katero izkazujem lastni dobrini. Premišljevanje, da je z resnico drugače, da more biti ona le ena, ostane površnomislečim ljudem tuje. Po premišljevanju pridejo do premembe (katoliške) konfesije le taki udje, ki iščejo zunanjih prednosti, ali oni, ki so bili do tedaj versko brezbrizni in zapadejo močnemu osebnemu vplivu, ki jih vleče v drugi tabor s tem, da jim zna buditi verski čut. Taki verujejo potem na resničnost drugega nauka, ker niso religije, v kateri so bili rojeni, nikdar resno pojmovali ali jo pa sčasoma zanemarili. Kakršnakoli si bodi sodba pri tem ne pride v poštev.« (Str. VII.—VIII.)

To so zlate besede! Prav v tem je podoben moderni učenjak neukemu ljudstvu. Zase zahteva odprta vrata in prosto pot na vsa znanstvena polja, tudi na religiozno. Prečestokrat mu manjkajo prvi in osnovni pojmi dotične znanstvene stroke, a se ne potrudi, da bi se z njimi seznanil in tako gradil neporušljivo znanstveno zgradbo.

Ali ni princip svobode doma v katoliški Cerkvi? Ali zabranjuje katoliška Cerkev svobodno znanstveno raziskovanje? Ne! Zadosti je še kristjanov, ki so oboroženi z bistrim razumom in močnim religioznim hrepenjenjem, ki neodvisno in samostojno teže po resnici in se ne dajo vkleniti v vezi slučaja, ampak izkušajo ustvariti si samostojno prepričanje. Takim ljudem mora biti dana možnost, da spoznajo neprisiljeno pristni talisman, da nosijo in svetu kažejo »znamenje pravega prstana«.

* * *

Na polju moderne vede vlada prava anarhija. Predpostavna veda zahteva brezpogojno in neomejeno prostost znanstvenega raziskavanja. Postavila je aksiom, da morajo (?) njeni učitelji popolnoma svobodno učiti in tudi svobodno raziskavati. Vsaka ovira, ki bi nasprotovala tema osnovnima pogojema plodonosnega razvoja, je največje zlo, ki ga je treba zatreti in uničiti — tudi z brahialnimi sredstvi. Pač piše dr. Viktor Naumann v knjigi »Die deutschen Universitäten« str. 3: »Ta prostost mora ostati v mejah znanstva, in učna stolica ali kateder se ne sme zlorabljati v to, da bi delala propagando za politično, neznanstveno naziranje predavatelja; kajti slušatelj naj si iz znanstvenega znanja, ki si ga nabira, samostojno ustvarja svoj življenski nazor, nikar naj se mu ne slavi eno življensko in svetovno naziranje kot edino, ki ga usposablja, da postane vreden učenec znanstva. Zlasti pa ne sme zahtevati samovlade na vseučiliščih ena znanstvena ali politična struja; ker sicer bo na njih vladalo tiranstvo namesto prostosti, sicer se kaže mladini kot ideal ostuden spaček prostosti«.

Vsi ti in enaki stavki se gladko bero in slišijo lepo. Ali pa odgovarjajo resnici? Ali moderno znanstvo res še pozna tako povičevano boginjo svobode? Dejstva govore drugače.

Darwinizem velja v očeh resnih učenjakov po svojih zmotnih podmenah in konsekvencah kot premagana teorija. Kljub velikim pridobitvam v naravoslovju ne more vesten znanstvenik pritrditi v popolnem obsegu Darwinovemu nauku o postanku človeka in razvoju družabnosti. »Enotni izvor človeškega rodu,« piše pl. Ruville, »se kaže vedno bolj kot zahteva uma, kot nujna posledica človeško- in ljudsko-zgodovinskih dokazov. Mogoče je, da se enkrat sprejme med neovrgljive resnice — unter die gesicherten Wahrheiten. Postanek prvega para in njegov odnos do Boga ostane nadnaravno vprašanje.« Pa kljub temu je še

danes marsikatera učna stolica naravnost propaganda za darwinizem, katerega končni rezultat mora biti indiferentizem, nihilizem — popolno svobodomiselstvo.

V dokaz za to hočem navesti en slučaj. Pred 14 dnevi je označil vseučiliški profesor v nastopnem govoru svoje stališče, ki ga zavzema napram svetovnemu naziranju in življenskemu vprašanju. Kot pristaš panteizma in socializma ne soglaša povsem z darwinizmom. »Darwinizem,« pravi, »bi mogel biti zmoten, ampak nezmotna je in ostane teorija o evoluciji.« Torej darwinizem bi znal biti zmoten — dürfte falsch sein. O njegovi notranji vrednosti dvomi, vsi dokazi »pro« mu niso zadosti evidentni in ne drže trdno. In vendar zida pri svojih predavanjih in izvajanjih na darwinistično teorijo kot neovrgljivo dejstvo, ki ne potrebuje dokazov. Kje je tu doslednost? Ali je to veda brez predpostav in predsodkov?

Kako ubrana pa je simfonija, ki izzveneva iz izpreobrnjene in očiščene duše pl. Ruvilleja. »Treba je natanko razlikovati med navadnimi pridobitvami raziskavanja in popolnoma trdno stoječimi dejstvi. Ene so napravljene, čeprav dobro dokazilne podmene, ki ostanejo izpremembi podvržene, druge tvorijo stalni, nad vsakim dvomom vzvišeni obstoj vede.« (Str. 2.)

Moderna veda je enostranska. Kljub hitremu in lepemu napredovanju boleha na veliki nepopolnosti — na nepoznanju same sebe. Z vedno novimi iznajdbami in pridobitvami hoče v nebotične višine, pa je še vedno neznaten drobec v neizmernem morju vesoljstva. Empirizem je nedosleden in nepopoln. Veda, ki se hoče opirati na golo izkustvo, vklepa v spone polet človeškega duha, da nikakor ne more dati zadovoljivega odgovora o namenu, cilju in končnem smotru stvari in stvarstva. In v isti sapi poudarja in povzdiguje popolno svobodo in avtonomijo duha. Toda kaj more človeški duh sam iz sebe? »Kakor ne more človek brez tuje pomoči ničesar izpovedati o svojem lastnem rojstvu, ravnotako malo more naš razum sam od sebe z gotovostjo spoznati svoj izvor, svojo bitnost, svoj zadnji namen.«

Moderna veda hoče biti praktična. Na vseučiliških stolicah so posebni kolegiji, na katerih se predava praktična filozofija. Profesorji javno priznavajo, da je tak nadevek filozofije contradictio in adiecto, ker praktična mora biti vsaka filozofija, sicer bi se ne mogla ponašati z lepim imenom — modroslovje. Opredelba filozofije, ki so jo postavili starogrški duševni velikani, je še vedno priznana. Modroslovje je cognitio rerum ex ultimis causis — težnje človeškega duha po spoznanju zadnjih vzrokov. To spoznanje o končnem in zadnjem smotru stvarstva pa ustvarja normo vsemu človeškemu dejanju in nehanju — njegovemu vsakdanjemu življenju. Zato mora biti vsaka filozofija praktična — ako ni praktična, sploh filozofija ni.

Ali čuti moderni filozof to svojo nedoslednost in nejasnost pojmov? Da se izogne navidez tej contradictio in adiecto, loči filozofijo v dve panogi: v teoretično in praktično filozofijo. Teoretična filozofija rešuje vprašanja o svetovnem naziranju, praktična pa se zadovolji z raziskavanjem organskega življenja, zlasti se peča s človekom, njegovim postankom, razvojem in vsemi njegovimi socialnimi odnošaji.

Iz zgoraj povedanega je razvidno, da je taka razdelitev neumestna. Pojmovanje svetovnega naziranja ni paralela, ki se nikdar ne dotakne vprašanja o življenju in njega zahtevah. Vprašanje o svetovnem nazoru ni le predmet gole teorije, ampak je v tesnem odnosu do praktične vsakdanjosti.

Kaj pravi k temu pl. Ruville? Pravo pojmovanje svetovnega nazora mora učinkovati na ravnanje celega človeka. Pojmovanje svetovnega nazora, kakor ga ponuja človeku samo empirična veda, mu nikakor ne daje zagotovila, da je ta nazor pravi. Empirično pojmovanje je pomanjkljivo v kali in v konsekvencah. Veda, ki mi ne da trdnega in zanesljivega odgovora na bistvena vprašanja življenja o njega zmislu, o pomenu in namenu bolečine, pomanjkanja in smrti, ni popolna veda, še manj pa praktična.

Moderna veda nima stalnih tal. V kaosu najrazličnejših znanstvenih ločin se dado razbrati dve glavni struji. Ena načelno izloča vse nadnaravno iz znanstvenega raziskavanja. Vpliv nadnaravnega bitja na stvarstvo in vsak nadnaravni čudež a priori zanika. Druga struja uči, da je poseganje božje v stvarstvo možno, da, tudi dejansko resnično v onih slučajih, ki jih ne more tajiti zdravo umsko raziskavanje. Pri obeh strujah pa je odločujoča in merodajna sodba raziskovalca samega.

Kakšna je ta znanstvena metoda? Vse nadnaravno hoče potegniti na zemljo in izpremeniti v naravno s tem, da izkuša vse razložiti na naraven način in po zakonih vsakdanjih izkušenj. Ker se pri takih poizkusih premnogi zamotajo v vnebovpijoča nasprotja, izbegavajo načelno in potiskajo v stran vse nadnaravno. Ali se pa da to popolnoma izločiti? Ne. »Tako n. pr. ni nič manjši čudež, ako se pripisuje praklici možnost, razviti se tja gor do človeka, ali ako človek neposredno izide iz neke višje roke. Taki raziskovalci se zamotajo v tisoč nasprotij.« (Str. 128.)

Tako je našel pl. Ruville na podlagi temeljitega študija le v naročju katol. Cerkve vedo, ki daje človeku jasno gotovost, ki zadovoljuje um in srce.

Cerkev in katoliška veda odseva skrbnemu raziskovalcu v vedno svetlejšem sijaju. »Globoka senca,« sklepa pl. Ruville svoje znanstvene pridobitve, »leži na protestantskem svetu. Pač je tudi tam mnogo luči, toda ta luč izvira iz katoliškega revirja in se vedno bolj in bolj izloča pod vplivom čiste umske znanosti. Tudi je neki »Etwas« v vsem razodevanju protestantizma nazunaj, ki odbija vernega katolika. Ta »nekaj« je poveličevanje samega sebe, je ošabnost. Ta se ne zлага z osnovno krepostjo krščanstva, ki daje katoliški Cerkvi izraz, ki ji zahvaljuje katoliška Cerkev svojo moč, svojo enoto, svoj razvoj, da, vso svojo bitnost in bivanje, kajti ta osnovna krepost je ponižnost.«

In v ponižnosti je našel Albert pl. Ruville »znamenje pravega prstana«.

Xenos:

Ne bodimo trombe!

V družabnem in osebnostnem svojstvu naše narave tiči skrivnost in modrost socialnega življenja, ravnovesje med obema, ki stremita v nasprotno smer, je ključ do te modrosti. Enostranost je kvarna, v soglasju je velik problem vzgoje.

Vpliv družbe in okolice je velik in pri malih duhovih zaduših, še preden so se zbudili, notranje viharje, ki naj bi naznanjali zanje pravo, s študijem in resnostjo pridobljeno naziranje. Prevelik individualizem pa izigra samoljubje in položi napuhu na žrtvenik razum. Katolicizem daje ono srednjo pot, ki je svojska čednosti po uvidu očeta realnega modroslovja.

Osebnost raste in se čilo razvija, če se hrani z umevanjem večnih, neizpremenljivih zakonov in s temeljitim spoznavanjem samega sebe, sicer hira in šanta ob bergljah izposojenih misli in laži.

To čutimo mi katoliki najbolj, oziroma morali bi čutiti, če zremo sliko idealnega, odločnega katolika, kot ga imamo v svojem najvišjem Vzoru in v portretih herojev našega naziranja. Poglejmo v to kristalno zrcalo! Zgrozil bi se, kdor bi se uspel iz vsakdanjega obližja in se otresel zlokobnih vezi njegovih vplivov.

Govorimo tu seveda ne splošno, temveč o velikem delu naše inteligence, ki hoče biti katoliška ali vsaj energično protestira proti vsakemu očitanju brezverstva. Spoznajmo napake in izderimo jih s korenino in koreninico. Za one, ki govore le o verskih čuvstvih se ne menimo, ker vidijo temo, ko sije solnce.

Kako je versko življenje mnovega modernega katoliškega inteligenta? Današnja doba stremi za napredkom, zvišati hoče energijo razuma in volje in prebavlja enquete o sredstvih v doseg tega nameña. — A moderni človek ne govori o vrelu, iz katerega je poteklo že toliko resnice, heroizma in lepote. Duhoven naš opravlja svojo službo v cerkvi — zunaj cerkve preseda govorjenje o verskih skrivnostih in njih blagoslovu. — Razmotrivajo se znanstvena in kulturna vprašanja, kdor bi pa spravljaj nadnaravna sredstva v razmišljanje, na tega bi zrli kot na predpotopno čudo. Današnje dobo je prekrasil duh indiferentizma in ozirov na to brezbrizje. Intelligent se v cerkvi skriva v kotu ali v zakristiji, dete pa moli pred oltarjem svojega Boga, se čuti v njegovi bližini in sanja o angelih — malenkost sama na sebi in vendar da misliti. Zakaj je dejal Kristus: Pustite male k meni? — — Kmetič se odkrije, ko ga spomni glas zvona na njegovega življenja cilj in smoter, intelligent si zapali cigaro. Zakaj je temu tako? Marsikdo bo dejal: molim Boga v srcu, kaj bi to kazal? Ali je temu res takó, roko na prsi!

Čim bolj je kdo intelligenten, tem bolj išče njegov razum, vaje reševati uganke, trdne opore svojemu verskemu naziranju. Dvomi preganjajo drug drugega, duša pa hoče harmonije. Zato treba študija, resnega in temeljitega. To je prvi pogoj, če nam je vedno večje popolnosti mar, kdor pa ne teži zanjo, ta pada.

Drugo je trdna, vztrajna, odločna volja, ki stori, kar smatra za pravo. Še je premalo: pastorka je naše prosvitljene dobe. Kje je individualnost, proslavljena in od moderne oboževana osebnost? Strah pred porogljivim naslamehom, pred prezirljivim skomizganjem z ramo, često spravi mladino na polzko pot verskega indiferentizma.

A to še ni vse, niti ni glavno. Versko življenje nas dvigne iz zemskih domov in dihi večnosti objame Bogu vdano dušo. Zato je pa potrebna nadnaravna pomoč, to je milost, ki jo je vsak deležen, kdor res išče resnice in sreče. Dobi jo pa v molitvi, sv. daritvi, sv. zakramentih. Slišiš vedno, čul sem že od preprostega človeka, od intelligentne ženske in naobraženega moža: ne razumem, kako more izobraženec kaj dati na cerkvene ceremonije. In prav imajo, ker ta milost je večni čudež in sisifovo delo opravljajo, ki jo hočejo razložiti dušeslovno ali te pojave vstaviti v kak pozitivističen sestav. Kdor je to sam čutil, ta razume, naj je potem dete ali veleum, ta potem tudi veruje s srcem in z razumom. Kdor pa ne veruje, ne more razumeti verskega razpoloženja, temu so uganke naši obredi in pobožnost imenuje hinavščino, če je zloben ali v svojem napuhu omejen. Pri tem se vedno domislim na znanega češkega pisatelja in sledeči odlomek njegovega dela. Bogata, plemenita umetnica odgrne v svoji delavnici veliko, belo zaveso in pokaže revnemu, globokovernemu mla-

deniču visok lesen križ, na katerem visi Kristus v naravni človeški velikosti, ugneten iz gline, skoraj gotov, kar se tiče telesa, le njegovo obličje je doslej samo v velikih obrisih naznačeno.

»Glejte,« mu pravi, »moje najvišje častihlepje in hkrati moj obup. Stvoriti umirajočega Krista v takem smrtnem boju, da bi odrevenelo vsako srce, to se ni posrečilo doslej nobeni ženski roki niti z dletom, niti s čopičem, tako pa kot plava pred mojimi mislimi, tako ni tega doslej izvedel noben moški. Vtelesiti v marmor to ogromno tragedijo golgotsko z vso resničnostjo življenja, z vso pretresljivo grozo v leskečem krasu ideala, to je mojega življenja smeli sen! Za uresničenje tega sna se borim sedaj že dve leti. Dvajsetkrat sem premenila obličje svojega Krista in dvajsetkrat sem bila trpko varana. Ne verujem v Krista, zato se ne more pojaviti v moji duši, zato se ne more zrcaliti v mojem srcu. Tu pogrešam tega, kar imajo verujoči, le težko ga morem v svoji domišljiji gledati, tvoriti in zasledovati.« V teh besedah je pesnik umetniško zastavil problem in konflikt našega veka, ki išče, hoče idealov, zgrešil je pot in tava v brezupu ali pa se vda topi vsakdanjosti, ki si reže kruha in naliva pijače, dušo pa, žejno večnosti, proda gladu.

Oživiti in negovati versko življenje bodi tudi našim akademičnim organizacijam prva in sveta dolžnost, potem bo društveno delovanje tudi sicer vzorno in hasno. Kjer imamo društva, obstoje akademične kongregacije. Nikogar se ne sili, a svetujemo iskreno vsem tovarišem, da vstopijo. Letno preskrbe naše kongregacije duhovne vaje. Te so neprecenljive cene za umerjenost našega duševnega življenja in za okrepljenje naše energije.

Marsikaterikrat je seve težko tako intenzivno versko udejstvovanje, ker slaba narava te vodi kaj rada na zabave mesto v svetišče in žaljenemu samoljubju često žrtvuješ plemenite namere. Treba je le poguma in odločnosti, mož ni, kdor se straši boja, najmanj pa oni, ki se ne drzne živeti po lastni vesti, najsi bi se mu uprl svet. Toda versko življenje ni le pogoj duševne harmonije, temveč tudi močna pomoč v delu in skrbi. V polnem obsegu veljajo besede konvertita Ruvilla, ki pravi: »— — erst hinüber über die Linie, erst Interwerfung unter den Willen Jesu, Anerkennung seines heiligen Geheimnisses, dann ehrlich forschen und streben mit allen Mitteln der Wissenschaft. Dann erst kann die volle Wahrheit nicht bloß auf geistlichem sondern auch auf weltlichem Gebiete erlangt werden.« (Zurück zur heil. Kirche, str. 69.)

Versko vprašanje bo tudi vedno točka, ki nas loči od vsake politične stranke. Politična stranka, če je katoliška, ima za pravec katoliško načela, naša akademična društva pa ne priznavajo le katoliških načel, temveč hočejo z medsebojno vzgojo in medsebojnim zgledom utrditi tudi versko prepričanje in navajati člane k doslednosti in značajnosti. Kdor je dosleden katolik, mora vršiti vse svoje cerkvene dolžnosti. Kdor je razumen katolik, mora stremeti za čedalje večjo popolnostjo in uporabljati sredstva, ki so mu dana na razpolago, v prvi vrsti nadnaravna. Taki odločni in razumni katoliki moramo biti.

Antisten je bil ustanovitelj cinične šole in učitelj Diogenov. Učil je skromnost in gromel proti nepotrebnostim, a ni pil iz perišča, niti zajemal z roko. Zato mu je očital doslednejši Diogen, da je tromba, ki ne sliši svojega lastnega glasu. Ne bodimo tudi mi take trombe, izkušajmo se ravnati v življenju po vsem, kar priznavamo v teoriji!

Fr. Stelè:

Razmerje učiteljstva in dijaštva do abstinence.

Zelo zanimive podatke z ozirom na razmerje učiteljstva in dijaštva do abstinence je prinesla revija čeških Nemcev »Deutsche Arbeit« v 2. številki IX. letnika (novembra 1909) pod naslovi »Lehrer und die Alkoholfraße« (stran 105 ss.) in »Die Alkoholfraße und Schüler« (stran 98 ss.). Sledeče podatke sem povzel iz teh dveh člankov.¹ Poglejmo, kakšno vlogo so zavzeli v različnih deželah učitelji in dijaki v boju proti alkoholu in kako podporo so dobili od strani oblasti pri svojem stremljenju.

Angleška. Leta 1862. so začeli člani vzdržnega društva »National Temperance League« obiskovati ljudske šole in prirejati predavanja o učinkih uživanja alkohola; učitelji so jih v njihovem stremljenju podpirali; predavanja so pojasnjevali dostikrat s kemičnimi poizkusi. Velik uspeh so dosegli leta 1875. s knjigo »The Temperance Lesson Book«, ki jo je spisal Sir Benjamin Ward Richardson.

L. 1877. je določila londonska šolska oblast, da naj učitelji govore učencem pri vsaki priložnosti, ki se ponudi, o nevarnostih alkoholizma. V 10 letih so zbrali tudi vsoto 10.000 funtov šterlingov (= 240.000 K) in vzgojili 16 predavateljev (izprašanih ljudskošolskih učiteljev), ki so skrbeli za razširjenje protialkoholnih stremljenj med dijaštvom. Starejši učenci so izkušali pismeno ponoviti, kar so slišali; najboljše spise so honorirali.

Drugo tako društvo je »United Kingdom Band of Hope Union«, ki mu pripada že cela armada mladih abinentov. Tudi v vojaških zavodih poučujejo gojence sistematično o higieni in škodljivosti alkohola.

Najvišja angleška učna oblast »Board of Education« je sestavila celo navodila, kako naj se poučujejo otroci pod 10. letom o nevarnostih alkoholizma.

Vendar pa je storila angleška učna uprava šele zadnje poletje odločilni korak. Združeni učitelji in poslanci so pridobili za svoje namene naučnega ministra in ustanovili so nov urad, ki mu predseduje zdravnik dr. George Newman; on bo izdal tudi ročno knjigo o higieni in zmernosti za učiteljsišča.

Angleški učitelji še nimajo svoje protialkoholne organizacije, pač pa jih nekaj tisoč prav pridno razširja ideje tega gibanja. Za učiteljstvo je tudi posebna knjiga »Hints and Helps«. Učiteljice pa imajo že od leta 1901. svojo protialkoholno organizacijo »Teachers National Total Abstinence League«, ki šteje že 244 članic. Organizacija abstinenčne mladine »Band of Hope Union« šteje že okoli 3,270.000 mladih članov; v njej deluje okoli 70.000 odraslih.

Organizacije abstinentnih dijakov tudi dobro prospevajo. Mediciini imajo društvo »British Medical temperance Association« s 350 člani. Učiteljski pripravniki nimajo lastne organizacije, vendar pa je večina abinentov.

V angleških kolonijah pa je, kar se pouka tiče, še boljše poskrbljeno kakor v Angliji sami.

V Kanadi n. pr. je pouk o higieni in učinkih alkohola obvezen na javnih ljudskih šolah; kar se tiče privatnih šol, je na protestantovskih ljudskih šolah pokrajine Quebec vpeljan tudi pouk o pomenu abstinence;

¹ Pozneje sem jih še izpopolnil na podlagi podatkov v »Soziale Studentenblätter«, letnik 1909, stran 36, 37 in 67; letnik 1910, stran 17 in v »Der Akademiker«, letnik II. (1910) stran 92.

na katoliških šolah pa se poučuje higiena od petega šolskega leta dalje, pri tem se opozarja tudi na škodljivost alkohola, posebej pa se o tem razpravlja.

V pokrajini Viktorija (Avstralija) sta higiena in pouk o vplivih alkohola obvezna predmeta na vseh javnih ljudskih šolah.

V pokrajini South-Australia je pouk o zmernosti že povsod vpeljan. V pokrajini New South Wales so ta predmet tudi pred kratkem vpeljali. V Natalu (južna Afrika) se izrabí vsaka prilika za ta pouk, vendar pa ni še obligaten.

V severno-ameriških Združenih Državah zahtevajo od učiteljev celo izkaz o prestanem izpitu iz higiene in zmernosti. Sedaj se udeležuje že okoli 22 milijonov otrok tega pouka.

Dijaška organizacija »The Intercollegiate Prohibition Association« šteje 3500 članov. Glasilo: »The Intercollegiate Statesman«, mesečnik. Na 150 kolegijih in vseučiliščih obstojajo abstinenčni krožki.

Posebno veliko pa se je storilo v tem oziru v severnih evropskih državah.

Norveško. Začel je protialkoholno gibanje učitelj Asbjörn Kloster po svoji vrnitvi iz Anglije leta 1859. v Stavangerju. Njegovo delo je nadaljeval dr. Oskar Nissen, ki je postal 1879 predsednik norveške abstinenčne družbe (»Det norske totalafholdsselskab«). Ta družba ustanavlja tudi mladinska društva, ki imajo že nad 35.000 članov. Med najvažnejše spada pač abstinenčno društvo švedskih dijakov v Kristianiji »Studenternes afholdssferenig«. Zveza abstinenčnih dijakov (ust. 1904) šteje 600 članov.

Vselej je igralo učiteljstvo eno prvih vlog. Videli smo, da je učitelj Asbjörn Kloster začetnik abstinenčnega gibanja na Norveškem. Društvo, ki ga je ustanovil s 130 člani, je šlo ob njegovi smrti 59 društev s 18.000 člani; danes pa šteje že 1000 društev s 100.000 člani. A. Kloster je ustanovil tudi 1860 časopis, ki naj razširja ideje novega gibanja »Menneskevennen« (človekoljub), ki je sedaj že dnevnik.

Učitelj Tønne pa je ustanovil društvo abstinenčnih učiteljev, ki šteje okoli 150 članov.

Učiteljice delujejo v društvu norveških abstinenčnih ženâ »Norske Kvinders Totalafholdsselskab«.

Leta 1902. so ustanovili deželni odbor za pospeševanje pouka o pomenu abstinence; v njem delujejo v prvi vrsti učitelji. Gimnazijski učitelj Jensen je spisal delo »History of the Goodtemplar orden in Norway«.

Na Švedskem so ustanovili leta 1888. na predlog prof. J. Bergmanna društvo abstinenčnih dijakov v Upsali (»Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund«). Leta 1896. je sklenilo to društvo, da hoče pritegniti k sodelovanju, kolikor mogoče vse učne zavode, s tem da bo ustanavljalo krajevna krožke. Teh je bilo leta 1907. že 185 z 10.000 člani.¹ Najmočnejše je bilo ono v Upsali s 444 člani. Visokošolska statistika je dognala, da je vsaki peti visokošolec abstinent. Društvo izdaja svoj letnik; vlada je naklonila temu društvu 2000 K.

Isti J. Bergmann je ustanovil v Upsali v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja dijaški dom prijateljev treznosti (»Nykternhetvännernas studenthem«).

Med srednješolci je 3000 organiziranih abstinentov; na osmih švedskih moških učiteljiščih je 68⁰/₀ vseh gojencev v abstinenčnih društvih (2/3 vseh gojencev); na ženskih učiteljiščih je polovica abstinentk; na drugih ženskih šolah je 2000 članic abstinenčnih društev.

¹ Po najnovejši statistiki jih je že 11.650.

Pri zborovanjih krajevnih krožkov je pogovor in predavanje o abstinenci, petje in godba. Člani teh društev kupijo lahko dvakrat v letu potrebne knjige o abstinenci po znižani ceni. Imajo tudi več glasil; posebno važni sta dva v Upsali: »Unga Krafter« (Mlada moč) in »Polstjärnan« (Polarna zvezda); zadnja izhaja v 4500 izvodih. Da bi mogli tem več narediti, so zbrali člani fond 15.000 K, ki ga bodo pa šele uporabljali, ko naraste na 25.000 K.

Guttemplerji, ki so šteli leta 1907. na Švedskem 54.000 članov, ustanvljajo tudi šole za abstinenco.

Pa tudi oficijelno se je na Švedskem v tej smeri veliko storilo. Parlament je sklenil, da se mora na ljudskih šolah poučevati o zmernosti. Naučno ministrstvo je izdalo za ljudske šole barvane diagrame, ki vise po stenah, in modele telesnih organov, kako izgledajo zdravi in kako napadani po alkoholizmu.

O zmernosti poučujejo pri higieni pa tudi posebej.

Učiteljstvo je združeno od 1906 dalje v društvu abstinencijskih učiteljev, ki šteje 29 društev s 1100 člani. Ustanovili so tudi društvo otrok »Sveriges var« (švedska pomlad).

Pred 25 leti je seglo to gibanje tudi na Finsko. Tu obstoja več abstinencijskih šol za otroke od 10 do 15 leta; te jih pripravljajo za vstop v »Zveze upanja«, kakor se imenujejo po odraslih vojena abstinencijska društva. Ko zapuste šole, se pouk nadaljuje v teh društvih. Leta 1905. jih je bilo v šolah in društvih okoli 15.000.

Tudi med visokošolci lepo uspeva abstinencijska organizacija in ima posebno velik vpliv na srednješolce, ki so se združili pred tremi leti na 67 šolah in štejejo 7292 organiziranih abstinentov. 70% dijakov pripada tem društvom. Imajo tudi lastno glasilo. Dobili so dvakrat po 3000 mark državne podpore.

Učitelji so ustanovili leta 1906. prvo učiteljsko abstinencijsko društvo s 112 člani; leta 1908. jih je štelo že 267. Učiteljica W. Hellmann je ustanovila 1877 prvo finsko abstinencijsko društvo. (Dalje.)

I. Stenar:

Iz prijateljevih pisem.

3. marca 1904.

Predragi!

Odkar se tako divje učim za maturo, sem tudi nad pisanjem skoro veselje izgubil; to je res pravo pasje življenje. Če človek samo vase meče in nima niti toliko časa, da bi to — deloma stare, deloma nove misli — nekoliko prebavil in svojemu organizmu asimiliral, postane tako sterilen in top, da ne dobi niti ene samostojne misli — potem pa naj človek pisma ali dnevnik piše? Včasih sem rad sedel pri teh listih in Ti izročal vtise in dogodke, šel sem za svojimi mislimi, dokler se niso ustavile, včasih nisem niti utegnil vsega zapisati, kar bi bil rad. A sedaj — oprosti, da moraš od 8. januarja čakati — že skoro dva meseca nič. — Ko so Egmontu naznanili smrtno obsodbo, je vzdihnil otožno-vdano: »Schöne, freundliche Gewohnheit des Daseins und Wirkens! Von dir soll ich scheiden?«¹

¹ Göthe, Egmont, V.

Jaz bi se od tacega bitja in žitja, v kakršnem sem zdaj, prav rad ločil. Toda biti ali ne biti — kakor je rekel Hamlet — je tudi zame vprašanje; to se pravi, za odliko mi gre.

Pa vendar par besedi o pismeni maturi.

Vobče sem zadovoljen, najmanj še z matematiko; genügend bo že. Zelo me pa jezi, da sem pri latinski nalogi napravil tako neumno napako: »tegi« namesto »texi«. No, si bo mislil Mislivec, ki me je imel vedno za prvega Latinca: »Quandoque etiam bonus dormitat Homerus«. Ugajala mi je tudi nemška: »Die Welt beim epischen und beim lyrischen Dichter«. Kako prav mi je tu prišlo, da sem precej pesnikov bral. Naravnost navdušen pa sem bil pri slovenski nalogi: »Kateri činitelji so bili pri kulturnem razvoju slovenskega naroda merodajni«.

Iz prva sem precej debelo gledal — zdaj prazen papir pred seboj, zdaj profesorja pri oknu. Misli so mi tako rojile po glavi, kakor po drevju tiste čebele, s katerimi primerja Homer vrvenje in drvenje Ahajcev, a pretkane Odiseja ni bilo nikjer, da bi jih v red djal — namreč Ahajce; — žarki so se mi vsi križem lomili, a skupnega gorišča nisem mogel najti. Činitelji naše kulture? — Znanstvo, umetnost, trgovina, gospodarski pogoji, — o vsakem bi se dalo nekoliko pisati; toda zdelo se mi je, da to niso zadnji, najgloblji činitelji naše kulture. To so že delni produkti, a kje so faktorji? Pred to skrivalnico sem že obupaval; pogledam na uro — eno uro že sedim, a na papirju imam šele besede: »Vsa človeška kultura je —«. V glavo mi sili vročina, kakor bi stal ob žrelu ognjenega Vezuva. V hipu se mi zasveti: klasična kultura, grška in latinska, je gotovo važen činitelj naše kulture; drugi činitelj je brez dvoma krščanstvo, tretji pa — individualnost našega naroda. Živijo! Tri bistvene činitelje imam — komaj sem se zadrževal, da nisem dal glasno duška svojemu veselju. Ko je Arhimed našel princip, ki nosi še dandanes njegovo ime, da izgubi trdno delo v tekočini toliko svoje teže, kolikor tehta od njega odrinjena tekočina, gotovo ni bil tako vesel kot jaz, dasi je svoje veselje na zelo originalen način kazal. Z veliko energijo sem začeti stavek nadaljeval: — — — podobna drevesu, ki mu gnoje in prilivajo razni vekovi in razni narodi, podobna pa tudi stavbi, ki zanjo nekateri pripravljajo gradivo, drugi stavijo temelj in zopet drugi dvigajo stavbo v višino. Temelj svetovne kulture je postavil stari vek: Grki in Rimljani; a gradivo so imeli ti graditelji že pripravljeno; dcnášala sta ga Egipt in Babilonija. Grki so s svojim globokim pojmovanjem izcizelirali filozofične pojme ter tako postavili podlago vsem vedam, a s svojim finim čutom so prišli do trajnih zakonov umetnosti. Praktični Rimljani so graditelji pravnega in državnega življenja. Krščanstvo je grško-rimsko kulturno stavbo očistilo nesnage, pomedlo iz nje malike ter postavilo v njej oltar edinemu Bogu, dodalo iz svojega nadnaravnega vira to, česar Grki in Rimljani niso mogli dati. Ko je bila tako stavba popolnoma prenovljena, je bila vsem narodom na razpolago. Prišli so vsi narodi, ki se jim je zahotelo boljše domovine, v tej kulturni palači si je stanovanje uredil vsakdo po svojem okusu. Tu se pričinja kulturno delo posameznih narodov itd. itd.« Kaj praviš, sem jo li zadel, ali ne.

Škoda, da sem imel premalo časa, lahko bi bil še veliko več napisal; no, osem strani je tudi nekaj. Kakor vidim so bile Vaše naloge težje kot naše. Do svidenja!

15. julija 1904.

Prijatelj, matura je končana, v maturitetnem izpričevalu odlika — a jaz sedaj samega sebe skoraj več ne razumem; nišem li več tisti, ki sem bil še včeraj? Česar sem si tako želel in v nekem nervoznem strahu pričā-

koval, imam, — in vendar se mi zdi, kakor bi ne bil po tem nikdar hrepenel. Čudno! Zaželim si nečesa, menimo, da brez tega ne moremo biti srečni, a če dosežemo, mislimo, da bo naše srce na veke mirno; a ko imamo, izgubi do nas vso privlačnost, ne zadovolji nas, tedaj vidimo, kako nično stvar smo poželeli in čudimo se, da smo se takim željam vdali. — Spoznanja grenki sad —. A to nas ne izuči, zopet in zopet gre naše hrepenenje za ničevnostjo in zopet doživimo razočaranje.

»Und alle Näh' und alle Ferne
befriedigt nicht die tiefbewegte Brust.«¹

Ravnatelj je imel kratek nagovor, preden je razdelil izpričevala. Ker vem, da Te stvar zanima, o tem nekoliko več. Dve misli je razvijal:

»Svarim Vas pred strastjo, priporočam Vam delo.« Citiral je Horaca:

»Qui studet optatam cursu contingere metam
Multa tulit fecitque puer; sudavit et alsit
Abstinuit Venere et Baccho . . .«

Najboljše sredstvo zoper strast da je delo. Vztrajno, požrtvovalno in nesebično delo je največji blagor človeštva, delo je pa tudi vir veselja in tolažbe. — Sicer je bil pa naš ravnatelj izvrsten človek; včeraj zvečer — ko smo se abiturientje pri zadnjem sestanku poslavljali od svojih profesorjev — je govoril v napitnici o značaju. Govori res lepo. Značaj suponira izobrazbo duha in izobrazbo volje. »Duha ste si,« je rekel, »z našo pomočjo izobraževali osem let. A volja je tisto skrivnostno svetišče, v katero ni dovoljen vstop tuji nogi. Mi smo le nekoliko — indirektno — mogli vplivati na Vašo voljo; vkljub vsem našim nagibom, svarilom in opominom ste bili in ste — zdaj še bolj kot prej — prosti. Svobodna volja je, katera človeka najvišje dviga; svobodna odločitev za to, kar je um spoznal za pravo, je nekaj božanskega. Naš pesnik pravi: »Volja naša, največja je moč —«, da, a sreča je ta moč za človeka le tedaj, če hoče dobro. A to ni vedno lahko. Prav hoteti je lahko, prav storiti je težko. Da ne boste šli z usodepolno zmote v življenje, se moram tu dalje pomuditi. Vaša volja bo za Vas poguba, če bo postala močnejša kot Vi, če je ne boste mogli krotiti, obvladati. In to se bo gotovo zgodilo, če se ne boste hoteli sprijazniti s — samoodpovedjo. Kdor volji vse dovoli, temu volja ničesar ne dovoli; njen suženj postane — in naj je tudi najinteligentnejši človek, je vendar najnesrečnejši. Znameniti pedagog Foerster pravi: Ni ga pravega veselja brez velike samoodpovedi.

Faust je tožil obupano:

»Entbehren sollst du, sollst entbehren,
Das ist der ewige Gesang,«

a je sam prišel do spoznanja, da trajno umiri človeka samo odpoved.

Svet Vam bo morda drugače govoril: da je svobodna volja oksymoron, da je neumno krotiti strast, ker se itak ne da premagati, itd.; a takim glasovom ne verjemite. Res je, vsaka koncesija, ki jo daste strasti, krepi strast in slabi voljo, a volja ostane prosta, četudi je včasih silno težko svobodno se udejstvovati. Tu velja pogum in vztrajnost, in tudi nad Vami se bo uresničilo petje nebeških duhov spremljajočih Faustovega duha v nadzemske višave:

»Wer immer strebend sich bemüht,
Den können wir erlösen.«

¹ Göthe, Faust, I.

Tako boste najplemenitejše človeške zmožnosti, mišljenje in hotenje, udejstvovali v korist sebi in človeštvu in vsakdo izmed Vas bo podal s svojim življenjem dokaz za resnico Goethejevih besedi:

»Höchstes Glück der Erdenkinder
Ist nur die Persönlichkeit.«

Znamenit govor, kakršnih sem še malo slišal.

Jutri se odpeljem domov, še včeraj sem se samemu sebi zdel kot rimski triumfator, ki ukazuje celemu svetu. Danes se mi pa zdi, da sem bil včeraj otročji. »Sanjač«, boš zopet rekel, — »vedno isti«. — Obišči me kmalu!

1. oktobra 1904.

Predragi prijatelj!

Tako pusto in dolgočasno je, odkar sem se od Tebe poslovil; Ti greš v semenišče, tudi v meni bi ljubeča mamica rada videla kdaj svečenika Gospodovega, njeno tiho željo že dolgo berem na obrazu. Nič ne pravi, le njeno oko, njen pogled mi govori, a ker me še vedno vidi doma, je pripravljena tudi to željo zatreti v svojem srcu — iz ljubezni do mene; tuintam ji zdrkne solza po velem licu. Oh, odpusti, draga mamica, pretežko breme bi si naložil, ne upam, da bi ga mogel dostojno nositi.

In zdaj sem sam! Nikogar nimam, ki bi mu mogel tako odkriti svoje srce, kakor sem ga Tebi; in če ga komu ne odkrijem, sem nesrečen. Ljudje se že spogledujejo in molče povprašujejo: »Kaj pa ta še vedno tu dela?« In jaz čutim, da sem že tujec med njimi, a ne vem, kje je moj dom, kje moj cilj. Danes zjutraj me je oče kratko vprašal: »Kaj misliš zdaj? Čas je, odloči se!« — »Ne vem še,« sem odgovoril. Oh, ko bi mogel spoznati, kje so pota do mojega cilja, kje cilj sam! V sebi čutim moči, a ne vem čemu, nekam me vleče, a ne vem kam. Bojim se, da bi »golj'fiva kača, uka žeja« tudi meni ne bila v bridko razočaranje, ali morda celo v pogubo, kakor toliko drugim. Oh, prijatelj, ohrani mi še dalje tisto prijateljsko vdanost in odkritosrčnost, ki meni tako dobro de in ki je tako zelo potrebujem.

5. oktobra 1904.

»Cras ingens interabimus aequor.«

Jutri se odpeljem na Dunaj študirat filozofijo *zav' éξοχήν* in naravoslovje — po Tvojem nasvetu. Duh in materija — dva ekstremna principa, ki sta tako ozko strnjena — v človeku. Ti praviš, da bi me filozof, ja sama zapeljala predaleč od realnega mišljenja, naravoslovje samo pa da bi me zakopalo pregloboko v materijo; morda imaš prav. Koga bi ne vleklo, da prodre v isto skrivnostno nasprotstvo med duhom in materijo, ki jo čuti vsak človek?

Zadnji čas sem v nekem nervoznem pričakovanju, da so moji domači že v strahu za moje zdravje, ker mi nobena jed ne diši. Pred zagrinjalom prihodnosti:

Srce trepeče
Od hrepenenja,
V šumni vrtinec
Sili življenja.

(Dalje.)

VISOKOŠOLSKO DIJAŠTVO.

Narodno-radikalna struja. Po dolgem prikrivanju in mirnem pričakovanju po izboljšanju se je vendar ojunatil eden iz nasprotnega tabora in prišel z resnico na dan. Da v radikalnih vrstah ni vse v najlepšem redu — kar pa je bila seveda javna tajnost — smo že precej časa opazovali. Toda da posega kal razdora tako globoko v njihov program in njihove ideje, da se po desetih letih razvije dvojni nazor v radikalni struji med njimi samimi, tega nismo pričakovali. Poglejmo, kaj piše v »Naših zapisnikih« vodilni radikalec M. Čer nič o njihovi struji. Dobesedno pravi: »Narodno-radikalna struja nima sicer nobenega velikega duha, a imela je organizacijo. Ta je dozdej nadomeščala velike ideje.« Velik confiteor, kajne! Dolgo vrsto let so trobili v svet, da so jih rodile stare in nove ideje, ki so naravno zahtevale organizacijo. Iz prejšnje izjave bi bilo sklepati, da naj organizacija šele vzbudi tudi zahtevo po idejah. Nadalje nam razvije postanek radikalne struje in nam pove njeno »življenjsko formulo«: 1. absolutna narodnost, 2. verska indiferentnost, 3. skrb za ljudsko izobrazbo nazunaj, samoizobrazbo naznotraj. Kako sodi člankar sam o uspehih in o resnem umevanju teh programnih točk? Absolutno narodnost imenuje že zdavnaj zavržen nezmisel, versko indiferentnost, ki naj bi se po novjšem programu nadomestila z verskim individualizmom, nam sam osvetli, ko pravi o radikalni neodkritosti: »Na programu smo imeli, vera je privatna stvar«, v resnici pa se je oficijelno pozdravljala »Svobodna misel«. Kako so rešili točko za ljudsko izobrazbo nam pravi M. Čer nič: »Predavanja, ki so bila na programu, so zaspala, kulturno delo, o katerem se je pri nas toliko deklamiralo, so razumeli radikalni starejšine tako, da so stopili korporativno v liberalno stranko in tam začeli z najplitvejšim delom, prepuščajoč »Prosveto«, »Akademijo«, znanstveno revijo, starejšinstvo, organizacijo i. t. d. svoji usodi.«

Preporna točka, pred katero stoje sedaj vsa radikalna društva in zaradi katere se je pojavil razdor med vodilnimi osebami, je vprašanje starejšinstva. V katero politično stranko naj stopijo radikalni starejšine po dokončanih študijah, da ne bi škodovali načelom in organizaciji? Tu se ločijo sedaj radikalci med seboj in očividno dobiva med njimi vedno več zaslombe klika »mladih rodoljubov«, ki dosledno delujejo na to, da se z mladim radikalnim naraščajem pomladi liberalna stranka (nastop mladinov v pol. boju) in tako s par novimi frazami odpravi mizerijo staro-liberalne duševne revščine. Odkrito nam v tem oziru pove M. Čer nič, rekoč: »Bili smo nadstrankarji, v resnici pa so bili baš naši somišljeniki najstrašnejši agitatorji za liberalne korifeje.« Iz vsega tega je torej razvidno, da je vsem tem gospodom radikalizem le sredstvo v dosego političnega vpliva in udejstvovanja njihovega razvitega frazerstva. Na drugi strani stopajo Slovenjani kot kulturno delavni ljudje na površje. Ugaja mi vsekakor Čer ničev nazor, ki pa nikakor ni specielno radikalen o političnih težnjah in o nalogah bodočnosti radikalne struje. Piše namreč: »Preštudirati treba narod in njegov položaj ter mu dati življenjsko vsebino, da bo zadoščal na vseh poljih sam sebi in vzgojiti se mora narodu kulturnih delavcev in tem razdeliti delo, dolžnosti in pravice.« Toda zdi se mi, da bo vse to pravtako padlo v vodo kakor navedene programne točke, kajti moč radikalizma je slonela na frazerstvu in zunanosti. Za kako globokejšo poglobitev v ideje in za resno delo se je radikalizem preživel.

Do takega položaja smo torej prijadrali s to strujo! Nimbus govoričenja in praznih programov ne imponira več in s tem je izpodkopen radikalizmu temelj obstanka.

Torkar.

Počitniško delovanje članov »Češke Lige Akademike« se je razvijalo največ v okvirju počitniškega dela katoliških organizacij. Ta način dela je tudi najpripravnejši. Katoliško dijaštvo se vživi tako vsaj za nekaj časa v podrobno delovanje in stremljenje katoliške javnosti, spozna društveno življenje širokih mas ljudstva in hodi takorekoč v praktični organizacijski kurz, ki je zelo važen za nadaljnjo življensko nalogo katoliškega omikanca. In moralno korist imata oba dela. — V glavnem torej so se vrgli člani Č. L. A. na podrobno delo, pa tudi o sodelovanju dijaštva pri okrajnih ali deželnih manifestacijah na Češkem in na Moravskem so poročali katoliški listi prav pogosto. In povsod je bilo dijaštvo sprejeto z ljubeznijo in veseljem. Stanovske in starostne razlike so zginjale, povsod je pozdravljalo ljudstvo visokošolce kot up katoliškega gibanja. Iz ljudstva smo in naše mesto je med ljudstvom.

St. H.

Telovadba in šport na češki univerzi. Letos se uvede prvič tudi na češki univerzi v Pragi telovadba in šport kot postranski učni predmet. Sicer so igrali že tudi prejšnja leta dijaki na igrišču na Letni, pa le zvečer. Sedaj se je posrečilo dobiti vseučilišni komisiji, ki je vzela to zadevo v roke, za dva popoldneva prosto letensko igrišče v najem. Vadili se bodo športne igre in lahne atletike. Za zimsko dobo pa je poskrbljeno za redni pouk telovadbe.

St. H.

Stavka na češki univerzi. Slušatelji zoologije in biologije v Pragi so začeli stavko zaradi škandaloznih prostorov, v katerih so predavanja. 300 slušateljev se mora stiskati v stari, tesni in temačni dvorani v Kaulichovi hiši na Karlovem trgu in mnogo jih sploh ne dobi mesta. Medtem je že sezidan nov moderen zavod, ki že dolgo čaka notranje oprave. Kaj čuda, če postane to dijakom le preveč! Zakaj bi ne storila vlada enkrat tudi kaj za češko univerzo, ko nemške povsod tako pridno preurejuje in izpopolnjuje! Seveda, za Slovane je vse dobro! Res žalostno znamenje, da mora segati dijaštvo po takem sredstvu, če noče riskirati življenja in zdravja v skrajno nezadostnih in nevarnih prostorih.

St. H.

Bojkot varšavske univerze. Letos je zopet sklenilo poljsko dijaštvo na sestanku v Krakovu, da hoče še nadalje bojkotirati univerzo in tehniko v Varšavi. Konservativni poljski listi se jeze nad tem sklepom, češ da je to terorizem galiških in poznanjskih Poljakov nad kraljestvom, terorizem mladine nad starši in da je v škodo celemu narodu. O takih stvareh bi baje ne smela odločevati mlada, vročekrvna generacija, temveč stari izkušeni ljudje. Pa mladina sklepa že nekaj let sem tako in vedno izpelje ta svoj sklep. Starši si ne morejo pomagati, tudi če bi hoteli. Univerzo in tehniko varšavsko obiskujejo še nadalje samo Rusi, Židi in Nemci ter sempatam kak »izdajalec«. Kakor znano, je bil glavni vzrok bojkota ta, da je ruska vlada nalašč oddajala stolice nekvalificiranim močem. Saj študira sicer mnogo poljskega dijaštva na ruskih vseučiliščih (v Petrogradu, Dorpatu itd.), toda na varšavskem nočejo študirati, ker je v primeri z drugimi veliko slabše.

St. H.

Dijaško sodelovanje pri Vincencijevih družbah. »Soziale Studentenblätter«, št. 4/5, poročajo o delu nemških akademikov v vseučiliških mestih pri Vincencijevih družbah za dobo zadnjih par let. V čem je obstojalo to

sodelovanje? Dijaki so se udeleževali predvsem prav pridno društvenih sej, takozvanih konferenc. Tu se je obravnavalo zlasti načelno pojmovanje in metodično izvajanje skrbi za reveže. Kako pomagati ubogim? Daruj najpreje sam kaj zanje po svojih močeh! Potem pa agitiraj pri drugih usmiljenih srcih in nabiraj prispevke v ta namen! Tudi za dobro stvar je treba dandanes agitirati, če se hoče kaj doseči. Po teh načelih so delali.

In razdeljevanje darov? Hodili so osebno k revnim družinam, ki jih je v vsakem velikem mestu toliko in toliko, seznanili se ž njimi in njihovimi razmerami in jim skušali pomagati ne samo materijelno, ampak tudi idealno. Iskali so vzroka revščine v posameznih slučajih in se trudili, da bi odpravili zlo pri korenini. Največkrat se je dalo uspešno pomagati s posredovanjem dela, bodisi ubogim rokodelcem, bodisi brezposelnim dekletom itd. Pokazalo se je, da se da ravno z organizacijo posredovanja dela storiti silno veliko dobrega.

Dijaki pa niso pozabljali pri tem na duševno plat svojih varovancev in jim poskrbeli za primerno duševno hrano z verskimi časopisi, dobrimi knjigami in živo besedo. Potrebna je bila često zlasti juridična pomoč. Posegli so vmes pri službenih pogodbah, vojaških stvareh, kazenskih zadevah, pri varuštvu itd. s svetom in dejansko pomočjo.

Omeniti moramo še obiskovanje bolnikov po klinikah in bolnicah. Tolažba, spodbuda, zabava, skrb za čtivo, male usluge, to so velikanske dobrote za bolnike, ki so sicer čisto zapuščeni, in za katere so silno hvaležni.

Posebno zanimanje pa so posvečali skrbi za mladino. Male otroke so spravljali v otroške vrtce, večje v razne šole ali k dobrim družinam, šoli odrasle pa na razna mesta, na službe ali k rokodelstvu in trgovini.

Res lepo, uspešno krščansko delo kot ga uči prava »caritas«! L. S.

Na dunajski univerzi se je ustanovil te dni poseben pripravljavni odbor z rektorjem Bernatzikom na čelu, katerega namen je vsa dosedanja športna, telovadska in turistovska društva na univerzi združiti v novo društvo na širši podlagi, ki naj bi potem zaneslo misel o potrebi telesne vzgoje med vse akademike. Za vzgled služijo temu pripravljavnemu komiteju angleške in ameriške univerze, na katerih že lepo število let obstajajo taka društva in ki prirejajo vsako leto tekme, ki so velikega pomena za športne kroge. Obenem pa vodi pri tem delu akademični senat ta misel, na ta način odvrniti dijaštvo od ponočevanja v kavarnah in gostilnah, posebno pa skušnjav velikega mesta v moralnem oziru. Ali bo to društvo v resnici za vse slušatelje dunajske univerze in ne samo za nemške burše, bomo še svoječasno poročali.

Dijaška razstava knjig in slik. Kakor poročajo »Soziale Studentenblätter«, št. 4/5, so napravili v zadnjih velikonočnih počitnicah člani »Socialnega krožka za Kevelaer in okolico« razstavo dobrih knjig in slik. Vodilna misel dijakov prirediteljev je bila: pokazati nasproti širjenju umazane in ničvredne literature in umetnosti, da eksistira dovolj dobrih in cenenih knjig ter slik.

Kevelaer je malo mesto, zato je vzbudila ta razstava tem več zanimanja pri tamošnjem prebivalstvu.

Kako je bilo mogoče dijakom prirediti to razstavo? Zelo lahko. Primeren prostor so dobili zastoj. Pri knjigah jim je šlo pred vsem na roko »Boromejsko društvo« v Bonnu, pri slikah pa »Društvo za krščansko umetnost« v Münchenu, ki je poslalo veliko slik na razstavo. Pa tudi ondotni knjigotržci in založniki so dali rade volje vse knjige: mladinske, ljudske,

pripovedne in apologetične vsebine na razpolago. Tako je bilo brez kakih financijelnih sitnosti kmalu dovolj dobrega razstavnega materiala na mestu.

Ureditev knjig ni bila težka. Na belopogrnenih mizah so bile razpostavljene knjige, tako da je prišla tudi lepa vezava do veljave. Vmes so stale vaze, pisalno orodje, nadalje katalogi, prospekti, posamezne številke časnikov itd. Na sredi je stala tablica z napisom: »Vse tu razstavljene knjige in listi se dobe pri tukajšnjih knjigarnah«. Tu so se sprejemala naročila in oddajala posameznim knjigarnam, tako da so imele vsled te reklame precej dobička.

Slike so bile obešene ob stenah na primernih lesenih stojalih, sohe in večje slike so stale na posebnih mizah. Dvorana je bila okrašena vrhutega s cveticami, tako da je nudila res lep pogled.

Razstava je bila otvorjena v nedeljo v zvezi z ljudskim shodom. Trije govori: »Kaj hočemo s to razstavo?«, potem »Ničvredna literatura« in pa »Dobro čtivo in njega pomen« so seznanili ljudstvo z namenom razstave.

Trajala je osem dni; da se obisk ni zmanjšal, je skrbelo časnikarstvo, ki je prineslo vsak dan kaj novega o njej.

Obiskovalcev je bilo razun otrok okrog 2000. Dijaki so razkazovali razstavljene objekte, razlagali, priporočali in sprejemali naročila. Posebej so se pomudili z vsakim pri tistih stvareh, ki so ga najbolj zanimala. Tako so obenem z živo besedo izobraževali ljudstvo. Posebno veselje je imela mladina nad razstavo in se kar ni mogla ločiti od nje.

Uspeh razstave je bil tudi vseskozi zadovoljiv: materijelno, še bolj pa seveda moralno.

L. S.

Statistika. Na 21 nemških univerzah je bilo v poslednjem zimskem tečaju 52.407 slušateljev, med temi 1850 ženskih. Pred desetimi leti jih je bilo 32.800, pred dvajsetimi 28.000, pred tridesetimi pa samo 20.000. Na Francoskem je bilo letos 32.000 slušateljev, na Avstro-Ogrskem 30.000 in na Angleškem 26.000.

St. H.

SREDNJEŠOLSKO DIJAŠTVO.

Kakšno zanimanje vlada na Dunaju kakor tudi po drugih mestih za telesno izobrazbo srednješolcev, nam kažejo sledeče vrstice: Dne 4. junija tek. leta se je vršilo na stari Donavi blagoslovljenje čolnarske hiše c. kr. državne realke v XXI. okraju, nakar je sledil krst dveh čolnov. Tekma v veslanju z jako lepimi uspehi je dovršila to krasno slavlje. Učenci c. kr. II. državne realke so priredili 26. junija tekmo v plavanju. Tekmovalo se je v prsnem, stranskem, hrbtnem in španskem plavanju. Nato so sledile igre v vodi. Vso prireditev sta vodila ravnatelj in še neki drugi profesor zavoda. Na obeh prireditvah je bil navzoč zastopnik c. kr. naučnega ministrstva, kar kaže, da se tudi ministrstvo trudi za prosep tega gibanja.

V Pulju je priredilo 16. aprila t. l. 16 učencev ondote realke sabljaško akademijo z Fleurett in sabljami. Tej prireditvi je sledila 7. maja javna telovadba vseh srednješolcev v Pulju. Pri prostih vajah je nastopilo 250 učencev, na orodju pa 120 srednješolcev. Velikanski aplavz sta posebno želi vrsti na drogu in bradlji.

V Iglavi je v zimi leta 1909/10 profesor Schein vadil srednješolce — 54 po številu — sankanja s smučmi. Kot rezultat navaja v svojem poročilu:

rdeča lica, svetle oči, krepko ukanje in kopo najlepših spominov. Sam se je naučil sankanja šele v decembru 1909 na tečaju v Marijinem Celju, za kar je dobil od moravskega deželnege šolskega sveta dopust in podporo.

K izvajanjem M. v. Pidoll v predzadnji številki prinašamo še najvažnejše predloge, katere je stavil na enketo za telesno izobrazbo srednješolcev in katerih enega je naučni minister že izpolnil:

1. Za vse srednješolske kandidate naj se ustanove posebni obligatni kurzi, na katerih bi jim bila dana priložnost, se vse vaje, ki se tičejo telesne izobrazbe (igre, različni športi itd.) teoretično in praktično naučiti. Koncem tečaja naj bi pokazal teoretično-praktični izpit, v koliko se jim more izročiti vzgoja srednješolcev.

2. Vsak srednješolski profesor se mora do gotove starosti udeleževati vseh telesnih vaj njemu podrejenih učencev, in sicer sam kot igralec ali pa kot sodnik in voditelj iger. Za zamujeni čas naj se jim da polna odškodnina, kakor pri drugih učnih predmetih.

3. Za telesne vaje srednješolcev naj bodo odmerjene dve uri dnevno. Ker se pa to ne da takoj izvršiti, naj se jim dasta na razpolago vsak teden dva nalog prosta popoldneva. (Izvršeno!)

4. V to svrho naj se ustanove na zavodih posebni igralni komiteji, ki naj sestojijo iz učiteljev in učencev. Na ta način se srednješolci, kakor izkušnje uče, najhitreje navadijo samostojnega nastopa in odgovornosti.

5. Koncem leta naj se prirede tekme in se razdele zmagalcem nagrade.

6. V svrho moralne in materielne podpore naj se ustanove za vsak zavod posebna društva, sestojeca iz šolskih prijateljev, sorodnikov učencev, zastopnikov občine in športnih društev. Ta naj bi skrbela za velik in pripraven igralen prostor, za igralne potrebščine itd.

Iz Danice. Društvo je štelo začetkom XXXII. tečaja 65 članov in 7 v društvo zahajajočih starejšin. Med tečajem so odšli 4 člani v Prago, 8 jih je postalo starejšine, 3 člani in 1 starejšina so izstopili in 1 je bil črtan. Novih članov je bilo vzprejetih 7. Društvo šteje koncem tečaja 61 članov, 10 starejšin, ki zahajajo v društvo in 14 gostov.

Občnih zborov je bilo v tečaju 5, prijateljskih sestankov in večernih slavnosti 5. Odbor je imel 17 rednih in 6 izrednih sej.

Denarni promet društva v XXXII. tečaju znaša 3999 K 23 h. Dohodki 2262 K 24 h, stroški 1736 K 99 h. Društvena knjižnica šteje okrog 1070 knjig. Knjižnice imajo tudi znanstveni, medicinski in pravniški klub. Revij je prihajalo v društvo 54: 32 slovenskih, 7 hrvaških, 7 čeških, 1 poljska, 1 latinska in 6 nemških; po vsebini: strokovnih 11, splošno znanstvenih 14, leposlovnih 5, dijaških 7, mladinskih 4, glasbena 1. Političnih časopisov smo dobivali 22: 16 slovenskih, 3 češke in 3 nemške. Poleg tega so bili društvenikom na razpolago še 3 češki in poljski list S. Lige K. A. in hrvaški listi v »Hrvatski«.

Korespondenca v XXXII. tečaju znaša 153 došlih in 247 odposlanih pisem in odpošiljatev.

Pot zdravega in trajnega napredka se je v tem tečaju vestno nadaljevala. Na prijateljskih sestankih se je obdelovalo stanovanjsko vprašanje, narodno-obrambno delo in počitniški sestanki. Tudi klubi so večinoma prav pridno delovali in imeli redne sestanke s predavanji in diskusijami.

Odbor je na slavnostnem večeru izročil diplomii častnima članoma g. dr. Šusteršiču in g. dr. Žitniku. Društvo je sodelovalo pri ustanovitvi bratskega društva »Dan« v Pragi. Zastopano je bilo na njegovem ustanovnem občnem zboru po 10 članih. Pri slavnostih v Krakovu so zastopali društvo 4 člani in pri počitniških prireditvah hrvaškega dijaštva 3 člani.

Društveni člani so oskrbovali redna predavanja v slov. kat. izobr. dr. »Straža«. Dne 21. oktobra je priredila »Danica« pozdravni večer za prvoletnike, ki je dobro uspel. Predavala sta A. Sušnik: O programu »Danice« in A. Natlačen: Zgodovina »Danice«.

Na občnem zboru 31. oktobra si je društvo izvolilo nov odbor. Izvoljeni so: Ivan Gogala, cand. iur., preds.; Anton Bernik, cand. cult. techn., podpreds.; Andrej Budal, stud. phil., tajnik; Ivan Lovšin, stud. med., blagajnik; Lovro Bogataj, stud. iur., knjižničar; Ivan Fenšterle, stud. med., gospodar.

»Zarja« si je izvolila na občnem zboru dne 28. oktobra 1910 za zimski tečaj 1910/11 sledeči odbor: Tehn. Fran Rueh, predsednik; med. Ivo Beuc, podpredsednik; iur. Fr. Detela, tajnik; iur. Jak. Hodžar, blagajnik; phil. Jos. Lovrenčič, knjižničar; iur. Anton Kodrè, gospodar; iur. Pav. Rupnik, odborniški namestnik.

Akademski »Orel« na Dunaju. Komaj januarija prošlega študijskega leta ustanovljen, se vendar že kaj lepo razvija. Takoj po ustanovitvi je pristopilo 18 članov-akademikov k novemu odseku, kateri so vsi ostali zvesti do konca semestra. V letnem semestru so izpiti in vročina sicer malo skrčili vrste, vendar je javna telovadba dne 19. junija pokazala, kaj da premore sistematično vadenje. Redne vaje prve vrste na drugo so bile precizno in elegantno izvedene, izmed prostih vaj so bile pa nekatere naravnost vrhunške, kar je pokazalo tudi mnogobrojno občinstvo z dolgotrajnim ploskanjem. Pa tudi med počitnicami je klub deloval. Sicer ni nastopil nikjer korporativno, vendar so se posamezni člani udeležili mnogih prireditev »Orlov« v domovini, kakor: 14. avgusta na sestanku gorenjske podružnice S. D. Z. na Jesenicah, 15. avgusta v Dol. Logatcu ob priliki blagoslovitve »Društvenega Doma« in javne telovadbe, 4. septembra odborove seje Z. O. na Brezjah, 8. septembra prireditve v Št. Ilju in 25. septembra v Hotederšici. Razun tega so tudi člani predavali v odsekih v domačem kraju. Tudi letošnje leto je kaj lepo število tovarišev pristopilo k odseku, katerega bomo kmalu imenovali slovanskega, ker štejemo v svoji sredi že nekaj tovarišev Hrvatov in v kratkem pristopijo, kakor upamo, tudi češki akademiki. Naj bi sledila temu odseku v kratkem enaka v Gradcu in Pragi, da bi se potem vsi »Orli« akademiki združili v tesno falango v čast orlovski misli. Na zdar!

Delo gorenjskega dijaštva v letošnjih počitnicah je bilo nad vse živahno. Že zadnja številka »Zore« je poročala o preosnovanju gorenjskega pododbora S. D. Z. v »podružnico S. D. Z. za Gorenjsko«. Le nekaj reminiscenc še! Znameniti ustanovni shod, ki se je vršil 14. avgusta t. l. na Jesenicah, je bila sijajna manifestacija. Vun med ljudi kot brat k bratu, trpin k trpinu z odkritim srcem, z mladimi upapolnimi načrti in jasnimi načeli, to je naša deviza, ki sta jo na zborovanju povdarjala tudi referenta tov. cand. iur. J. Mohorič (O namenu in pomenu podružnice S. D. Z. za Gorenjsko) in tov. bogoslov. M. Vilfan (Katolski laik in verska ideja). Ni ostalo samo pri besedi. Z našim zborovanjem združena javna telovadba gorenjskih »Orlov« je bil prvi, a velik korak k uresničenju naših načrtov.

Še tekom počitnic je podružnica priredila štiri ljudske predstave: »Starega Ilijo« na večer ustanovnega shoda, Medvedovo narodno igro »Stari in mladi«, ki se je igrala dvakrat na Suhi pri Predosljah in enkrat v Selcih pri Škofji Loki. Predavalo je tudi več tovarišev po izobraževalnih društvi in pri orlovskih prireditvah.

Odbor, ki je po svojih močeh razprodajal narodne kolke S. S. in razglednice S. D. Z., je imel 20. avgusta svojo sejo v Kropi, 24. septembra pa je sklical izredni občni zbor na Brezje, kjer je dal račune o svojem počitniškem delu. Vršila se je volitev dveh revizorjev in treh članov ter njih namestnikov v podružnični častni sod. Sklepalo se je obenem o prihodnjem počitniškem delu.

Popravek: V »Zori« št. 10 naj se čita v »Prvih cvetih« str. 74: »Pripomniti je, da se **e** in **i** v deležniku ne izgovarjata, nadomestuje ju **u** (jer); torej šul, molul, brusul itd«. In na koncu odstavka: »Dostavimo še, da se dobi v belokranjskem narečju še veliko staroslovenskih ostalin, tako n. pr. roditelji ženskih samostalnikov na **a**: žena — žena, noga — noga, voda — voda, itd.

Dr. F. W. Foerster: Studenci wobec katolicyzmu. Biblioteka »Prädu«, št. 2. Cena 30 kop.

Red za etiko in kulturo. Prostopredarske lože nameravajo ustanoviti mednarodni »red za etiko in kulturo«. Namen mu je: podati modernemu človeku enakovredno nadomestilo za vse one duševne užitke, ki so mu jih nudile tradicionalne religije, zlasti krščanstvo. Propagando za ta novi red dvajsetega stoletja dela Forel, vseučiliški profesor v Zürichu. V ta namen prireja po Nemčiji predavanja etične vsebine. V drugi polovici meseca novembra pride tudi v Prago, na Dunaj in v Gradec. Za uresničenje »tega velikega cilja« naj bi skrbel »mednarodni kulturni fond na narodni podlagi« in internacionalni korespondenčni bureau. Glavna propagatorja in zagovornika sta poleg imenovanega Forela tudi pariški profesor Broda in zglasni profesor Drews, ki je nedavno vznemirjal Nemčijo s svojimi blasfemičnimi predavanji. Na lože, na nekatere svobodomiselnih učitelje in vzgojiteljice so razposlali obsežen cirkular, ki med drugim piše sledeče: »Od mnogih strani smo bili naprošeni za vpeljavo resnega obrednika, rituala brez vseh mističnih dodatkov; vendar imajo zelo mnogi izkušeni prijatelji pomisleke proti. Zato vas vse prosimo, da nam izporočite o tej točki svoje mnenje in navedete tudi morebitne nasvete. Predvsem naj nam blagovolijo izporočiti svoje načrte in izkušnje naši umetniki in prijatelji iz svobodnoreligioznih in prostopredarskih krogov. Na željo smo pripravljani preskrbeti za pokopavanje in druge svečanostne prilike govornike za svobodomiselce in take, katerim odrekajo duhovniki izprevod. Ako nam vsi, ki z nami čutijo, podajo roko k sodelovanju brez pomisleka in ne puste šele nase čakati, potem se moremo v kratkem približati našemu cilju. Kdor noče biti član, naj bo vsaj pristaš in tako stopi z nami vsaj v goli stik.«

Pa se potem naši svobodomiselniki bore proti cerkvenim obredom! So pač čudni svobodomiselniki možgani. Mihatov.

O vplivu skepticizma na mislečega človeka. Med pesnike, katerih usoda človeka najbolj gane, spada nemški dramatik Henrik pl. Kleist. Nemci ga štejejo za največjega svojega dramatika za Goethejem in Schillerjem ter ga stavijo v isto vrsto z Grillparzerjem. Preobširno bi bilo razpravljati natančneje o njegovem življenju. Bil je izpočetka vojak. Nato je popotoval po svetu ter prebival nekaj mesecev na samotnem otoku reke Reuß v Švici. Ustrelil se je v starosti 34 let blizu Potsdama. Ustrelil je najprej Henrijeto Vogel, ki je živela v nesrečnem zakonu, bila bolehnna in naprosila Kleista, da jo ustrelji, nato pa še samega sebe. Tako je končal svoje življenje, v katerem je zastojal iskal miru in zadovoljnosti in katero je prenašal dolgo vrsto let s to tolažbo, da se lahko usmrti, kadar hoče. Kje so bili vzroki njegove nesreče? Teh je mnogo, že po naravi je bil silno občutljiv. Človek, le malo zmožen, bojevati se v trdem boju za obstanek. V vojaškem stanu, kamor je moral vstopiti po volji svojih staršev, je bil skrajno nezadovoljen. Verski in drugi dvomi so ga mučili; zato je popustil vojaščino in začel strastno študirati ter izpopolnjevati svoje znanje s tako naglico, da je večkrat od prevelikega napora zbolel. Svoj dušni mir je hotel zadovoljiti s študiranjem Kantove filozofije. Znano je naziranje Kantovo, da človek ne more spoznati bistva stvari. Nam se svet samo zdi takšen, kot ga vidimo; ne vemo pa, kaj se skriva za tem prikazanjem. Vsakdo uvidi, da človeku, ki išče resnice iz globoke notranje potrebe, s tako filozofijo ni mnogo pomagano. Zanimivo je, kak vtis je naredila Kantova filozofija na Kleista. Ta je dopisoval mnogo svoji duhoviti sestri Ulriki. V enem pismu pravi: »Vor kurzem wurde ich mit der neueren sogenannten Kantschen Philosophie bekannt — und Dir muß ich jetzt daraus einen Gedanken mitteilen, indem ich nicht fürchten darf, daß er Dich so tief, so schmerzhaft erschüttern wird als mich ...

Wenn alle Menschen statt der Augen grüne Gläser hätten, so würden sie urteilen müssen, die Gegenstände, welche sie dadurch erblicken, seien grün — und nie entscheiden können, ob ihr Auge ihnen die Dinge zeige, wie sie sind, oder ob es nicht etwa zu ihnen hinzutue, was nicht ihnen, sondern dem Auge gehöre. So ist es mit dem Verstande. Wir können nicht entscheiden, ob das, was wir Wahrheit nennen, wahrhaft Wahrheit ist, oder ob es uns nur so scheint. Ist's das letztere, so ist die Wahrheit, die wir hier sammeln, nach dem Tode nichts mehr — und alles Bestreben, ein Eigentum sich zu erwerben, das uns auch in das Grab folgt, ist vergeblich. — Wenn die Spitze dieses Gedankens Dein Herz nicht trifft, so lächele nicht über einen andern, der sich tief in seinem heiligsten Innern davon verwundet fühlt. Mein einziges, mein höchstes Ziel ist gesunken, und ich habe keines mehr ... Seitdem habe ich kein Buch wieder angerührt. Ich bin untätig in meinem Zimmer umhergegangen, ich habe mich an das offene Fenster gesetzt, ich bin hinausgegangen ins Freie, eine innerliche Unruhe trieb mich zuletzt in Tabagien und Kaffeehäuser, ich habe sogar, um mich zu betäuben, eine Torheit begangen ...» (H. von Kleist's Werke. Erster Teil. Berlin. Gustav Hempel. Str. XVI.)

Da je napisal te besede kak katolik, bi marsikdo rekel, da pretirava, gleda prečrno in ima samo tendenco, svariti pred Kantom. Kako drugačna bi bila lahko usoda Kleistova, da se je seznanil pravočasno s krščanstvom!

I. D.

Julij Dravin. — Imate talent, pa neko dobrovoljno hudomušnost, kali, — pa naj le čitatelji »Zore« sami uganajo. Tu Vaša umetnina za pribojšek:

Čemu li ti, moj smeli duh,
skrivnostno moč
preskušajoč,
prodiraš v črno noč
problemov temnih, mrkih?
Čemu, zakaj?! — — —
Tedadaj,
če rešil bi probleme vse,
resnice moč
še iskajoč,
razgнал bi temno noč,
sveta uganke skrite,

tedaj ne vem,
kam bi se djal ...
Morda celó
za vsak problem
bi se smejál ...
Morda celó
proklel bi svet,
zaprl se v klet
in hodil ždet
na mrzel kamen
v temno klet ...

Zlomek je, to čudno —, pri nas se mrzel kamen samo za razburljive ljudi uporablja, da jim jezo vun izvleče. Vi ga rabite pri filozofiji. Več ljudi več ve ... — Ostale pesmi so kolikor toliko dobre in eno ali drugo priobčimo. To velja za pesmi: »Ob reki«, »Ko v daljavi sinji«, in »Oh, kako so lepi«. — »Mizantrop« je precej zanimiva pesem, — toda zaradi jezikovne nedovršenosti je ne priobčimo. — Vodá, (gen. plur.) in ognjá (gen. sing.) se pri vas ujema in rima, — pri meni seve ne! — Pilili pa pesmi za Vami ne bomo. — Se kaj boljšega pošljite!

Vekomomir. — Vaše pesmice niso baš po obliki moderne, vendar so pa formalno kolikor toliko dovršene in — kar je glavno — prikipele so Vam iz res pesniško čutečega srca in zato tudi najdejo pot do človeških src. Le marljivo in energično se vadite, — pa naše moderne študirajte, posebno v oblikovnem oziru. Priobčimo ob priliki! Na svidenje!

Rastislav. — »V kupeju« se Vam je izborno posrečilo. To je pravi študentski humor, ki čitatelja kar prerahlja od smeha. Vi imate res »pasjo srečo« z Vašim humorjem, — ki Vam ga zavidam. Se razume, da priobčimo, našim prijateljem v zabavo in Vam v izpodbudo! Zdravi!

Ljubislav Podgorjanec. Priznavamo prav radi Vaš trud in energijo; toda ali ne bi te energije drugod morebiti lahko plodonosneje naložili. Vaša slovenščina je neznosna v vseh pesmih, izvzemši »Všeč so rože mi«, kjer pa tudi daleko ni vse popolno. Prav gotovo da ne vem, od katere strani naj bi začel naštevati Vaše napake. Prva in najvažnejša poetika, ki jo morajo vsi naši mladi prijatelji, ki se zbirajo okoli »Prvih cvetov«, vzeti v roke in natančno preštudirati, je — slovenska slovnica. Ali morebiti ne verjamete tega? Kdor ne pozna temeljito slovnice in duha našega jezika, je kot pesnik nemogoč in naj ima še tako velike talente! Vse to ne pomaga nič. — Vi n. pr. terorizirate slovenski naglas na naravnost neodpusten način; primerov zaradi pomanjkanja prostora ne navajam. — Ali ste kdaj študirali rabo dovršnih in nedovršnih glagolov v slovenščini? Že v gimnaziju, če pri skromnih šolskih in domačih nalogah delate te in take napake, — dobite nezadostno; potem pa hočete še pesniti. Kadar Vam zmanjka stopice v verz, zamašite hitro luknjo z besedicama »ti« in »pa«. Tako »tipa« kanje smo v »Zori« že davno, davno obsodili, — pregledajte samo pretečena dva letnika. — Vi seve vse te napake v naše veliko veselje zopet importirate na Dunaj. Ali mislite, da se »Zorino« stališče v »Ocenah« z vsako številko izpreminja? ... Vaše rime so na takemle nivoju: dni — dni, tleh — dneih, me — me, si — dni, joka — široka, Sloven — noben, možje — se, roké — ne, i t. d. ... Ja, prijatelj dragi, ali so to sploh kake rime? Da se »me« — »me« rima, to je jasno; — toda »jóka široka«, ali ni samoglasnik »o« v teh dveh besedah popolnoma različen? — Če bi še sujete, ki jih obdelujete, kritično pregledal, potem bi bil šele joj ...

Najbolj zabavne so Vaše gazeliče. Te sem — brez šale — užival z največjim veseljem. Naj imajo tudi »Zorini« čitatelji kaj od tega:

Če se jezi profesor, kadar zvezke korigira,
in če trpi drvar, ko v šumi hrastovje podira,
dohi vselej za trud plačilo, ki mu je za hrano;
in če študent zmir pridno študije svoje študira,
dohi lepo od profesorjev na koncu spričevalo;

če pridno kmet na polju z njive kamenje pobira,
mu isto bolje obrodí, dobi več z njega žita;
in če cigan — če prav slabo — na »dudelsak« svoj svira,
leti od vseh strani drobiž v klobuk raztrgan noter: —
— A če poet se trudi, vbija, se poti, da umira,
plačila ne dobi nikakega od ljudstva nikdar;
on le samo besede trpke in grenke požira ...

Je pač smola, ki se drži Vas, nekaterih pesnikov ... V tako sijajni družbi: profesor, drvar, študent, kmet, cigan ... tu se seve ne more tako lahko priti do veljave, — posebno če vsi ti zastopniki različnih stanov lepo razumejo svoj posel, medtem ko poet »se trudi, vbija, se poti, da umira ...« Kaj hočemo! —

Ker si »Zora« laska, da je zaenkrat še zmerom organ tudi naše katoliško misleče ženske mladine, zato bom z Vašim dovoljenjem in potem, ko sem naše cenjene somišljenice lepo prosil za oprostenje, citiral še Vašo zadnjo gazelico, — ki mi je napravila toliko strahu, da sploh ne vem, če se bom upal kdaj ženiti. Evo jo, kot Vam je potekla iz peresa:

Sedaj ko se je spet vpeljala nova môda,
menim jaz, da ne bode to nikaka škôda,
če izpregovorim besedic par: V gostilne
zahajajo že ženske sploh; z vinôm posôda
napolnjena stoji na mizi javoróvi;
od môž doma se kuha in donaša vôda,
možje sami negujejo otroke majhne;
tam žensko, glej, postavila je kar usôda
za slavnega že neki občini župana.
Če se pa naredi doma le majhna škôda,
je potlej, kakor bi kdo vtaknil ogenj v streho:
pijanka zmerja jih: prismôda, ti nerôda! —

Oj, zlati čas emancipantkam pride ... sem vzdihnil s težko slutnjo v sreč, ko sem prečital Vašo pesem. Naj se branimo ali ne, vseeno, — privršalo bo nad nas može in konec bo našega vodstva, naše slave. Počemu braniti se in naše prihodnje vladarice še bolj vznemoljevati? Bodimo galantni in rešimo, kar se rešiti da:

Všeč so rože mi med žitom,
vendar kot pšenica ne;
všeč mi luna s svojim svitom,
a vendar kot solnce ne;
všeč so druge mi z nakitom,
a kot ti brez njega ne ...

Naše cenjene somišljenice iz tega lahko spoznajo, da se ni dobro nikdar jeziti, preden se ne ve, kak bo konec. — Vi, dragi prijatelj Podgorjanec, se pa menda tudi ne bodejte jezili name, kot da bi Vas bil s to oceno kaj diskreditiral pri ženskem svetu. Sicer je ženska maščevalnost precej znana, toda v tem slučaju, če kaj poznam ženske, sem skor popolnoma prepričan, da dobite odpuščanje; — pa še interesantni ste postali med nežnim spolom.

Na koncu še eno resno besedo. Kot zadnja pesem svedoči, nje lastnik ni brez vsakih zmožnosti; druge pesmi so seve popolnoma brez vrednosti. Zato mi je čisto prav, če še kaj pošljete, da si morem ustvariti o Vas jasno sodbo. — Če kake Vaše posrečene šale ne vržemo v koš, ampak jo natisnemo med ocenami, tega nam ne boste zamerili, kajne? Torej na svidenje?

Rušinov. — Lepo od Vas, da nas zopet obiščete. Vidi se, da napredujete. Vaša toaleta izkuša biti okusna, kretnje neprisiljene, cel nastop prikupljiv. Če bi se trajno sporazumeli z razvajenimi Muzami — gospodičnami, postanete še lahko kak »Salonloewe« na parnaškem parketu. Zaenkrat, seve, imate le po protekciji vstop v te posvečene prostore. Moderni pa smo le:

Umrl je oče.
Kaj to pomeni, deva, vem,
če glavo vse družine, drago vsem,
pobere smrt. —
Tvoj up je strt.

Ivanka, upov dosti je na svetu,
in ako enega Ti Bog je vzel,
še ne obupaj, drugega si najdi ...
in ta Ti bode novo srečo pel! —

Ein guter Rat ist auch nicht zu verschmähn, no, kaj mislite, lepotica Ivanka? Menda nimate nič proti temu, saj Rušinov tudi nima. — Pa se še kaj oglasite pri nas, prijatelj Rušinov! Pridite z mladostnim srcem, smehom na obrazu, gube spodite z Vašega lepega čela in življenjsko-resno filozofijo tudi zaenkrat lahko doma pustite. — Torej dobrodošli!

Ivan Mazovec:

Nekaj o estetiki in kritiki.

(S posebnim ozirom na Mahniča.)

Moderna estetika se razvija v pretežni večini na empirični podlagi in se bavi predvsem s sledečimi vprašanji:

A. Bistvo človekovega čutnega življenja; način postanka čustev in njihovo razmerje do telesnih čutov in do intelekta; razdelitev čustev v različne stopnje — po pravcu intenzivnosti, oziroma iz drugih vidikov.

B. Bistvo estetskega razpoloženja pri človeku, kako nastane, kako se razvija, kaj vsebuje. Pomen tega estetskega razpoloženja; — pogoji, da to razpoloženje nastane, — in tu sta dve panogi:

1. subjektivni pogoji: kaj doživimo, če estetsko uživamo; — kaj se godi v umetnikovi duši, kadar umetniško stvarja;

2. objektivni pogoji: bistvo lepote, njeno stališče v kozmosu, kar pa obravnava le bolj špekulativna estetika; — empiristi pa raziskujejo postanek in razvoj posameznih umetnosti, estetsko razpoloženje in razširjenje estetskega zmisla v posameznih kulturnih dobah in pri posameznih narodih, vzgojo k estetskemu stremljenju, naravo z estetskega stališča itd. Še celo razmerja umetnosti do religije in morale se upajo dotakniti, dasiravno večinoma v bolj nedoločenih konturah, kar je popolnoma naravno, ker zaradi svoje skepse nimajo nobene trdne točke, ki bi se oprli nanjo.

Pri raziskovanju subjektivnih pogojev rabijo moderni estetiki psihološko metodo, medtem ko se pri objektivnih pogojih poslužujejo historične in sociološke metode.

Z ozirom na metodo, ki se je pri raziskovanju estetike v različnih časih in pri različnih narodih vporabljala, delimo vse estetike v dve veliki skupini:

A. V špekulativno (Platon, Burke, Kant, Schiller, Schelling, Schopenhauer . . .);

B. v analitično skupino (Fechner, Folkelt, Lange, Spitzer . . .), ki je posebno sedaj v veljavi nasproti špekulativni metodi. Ta analitična skupina se deli v:

a) normativno ali tehnično,

b) eksperimentalno panogo.

Normativna estetika si stavi nalogo določiti pravila za stvarjajočega umetnika (tehniko!) in norme za sodečega opazovalca. Ta tehnika je posebno važna pri vpadablajočih umetnostih, kot pri stavbar-

stvu, kiparstvu in slikarstvu. Manjšega pomena je ta tehnika pri poeziji, ker igra bolj vlogo druge vrste; izjemno v nekem oziru dela le dramatika, ker je tu treba dobro obvladati tehniko pozornice. Ta podrejena, manj važna uloga tehnike pri poeziji je karakteristična tudi za Mahničovo delovanje, kajti on je to stran skoro popolnoma zanemarlil in ni polagal nanjo pozneje skoro nobene važnosti; s tem svojim činom je vplival tudi na nadaljnji razvoj slovenske kritike, predvsem pri »Dom in Svetu«.

Analitična, eksperimentalna panoga estetike poizkuša vsem vprašanjem priti do dna in izkuša predvsem določiti pogoje, pod katerimi umetnina nastane in učinkuje, iz umetnikove duše, iz kulturnega miljeja in okusa takratnega časa itd. — Na ta način se ta estetika samaposebi cepi zopet v dve panogi, v a) psihološko, b) zgodovinsko-sociološko panogo.

To so nekako v glavnih potezah predmet in pota moderne estetike.¹ Zanimivo je, kako si semintja moderna estetika razlaga postanek umetnosti. V našem psihofizičnem organizmu so organi, ki se hočejo udejestvovati, da ne zamro, ena vrsta takih psihofizičnih organov povzroči tudi s svojim udejestvovanjem estetsko uživanje. Če to prenesem na fizično polje, je to skoraj isto, kakor če od časa pa do časa privzdigujem ročke, da se mišice ne zanemarijo. — Kdor si postanek umetnosti tako predstavlja, ta tudi čisto naravno ne more priznati nikake absolutne lepote, kajti lepota je — kolikor le mogoče — relativen pojem. Tak estetik tudi ne more priznati nobenega definitivnega razmerja med umetnostjo in moralo, — kajti vse se razvija. V tej evolucionistični stavbi se pa le nahaja semintja kaj, čemur se čudimo, kar precej spominja na kolikortoliko zaničevane »špekulativne« estetike-filozofe.

Na podlagi empirične metode se nikakor ne more dokazati, da mora prava umetnost človeka vedno blažiti, plemenititi. Bile so in so še dobe v človeškem kulturnem razvoju, ko so imeli ljudje umetnost, **ki so jo smatrali za pravo**, — torej za modernega estetika zadosten moment; — kajti absolutne lepote se tako ne da določiti. — In vendar je bila ta »umetnost« predhodnica in mati popolnega padca dobrih človeških strani, volje, — mati nemoralnosti in najgrših pregreh, povzročiteljica propadanja in propada celih narodov in mogočnih držav. Tu pride historična estetika v konflikt s »preidealno« empirično definicijo.

Nerazumljivo je, kako more Jerusalem v že citirani knjigi v enem in istem stavku zapisati: »Nikdar in nikoli ni treba prašati umetniku, kako profanno ljudstvo sodi njegove značaje,« — in potem skoro v isti sapi trditi, da je in mora biti estetsko uživanje čisto veselje, prosto vsakega poželjenja. Tak bombastični stavek še prav posebno dobi problematično vrednost, če avtor na drugem kraju trdi: »Wenn einmal die Kultur so weit entwickelt ist, daß das Bedürfnis nach ästhetischem Genuß bei vielen Menschen vorhanden ist, dann **kann und darf dem Künstler die rein individuelle** für ihn vorhandene Freude an der Betätigung seines Schaffensdranges nicht mehr genügen. Seine Tätigkeit ist nun nicht mehr bloßes Spiel, sie wird vielmehr **eine ernste soziale Arbeit.**«² — To je zopet precejšnje nasprotje; na eni strani umetnik: popolen suveren — na drugi strani umetnik: socialen delavec. — Vsak socialen delavec je podvržen javni kritiki in istotako tudi umetnik, ki ima po Jerusalemu socialno nalogo, da nam poda umetnine, potem katerih si utešimo funk-

¹ Cf. Wilhelm Jerusalem: »Einleitung in die Philosophie«.

² Einleitung in die Philosophie, 195.

cijsko potrebo gotovih duševnih organov, — kot si s hrano utolažimo lakoto. Sicer se mi pa zdi, da je tudi ta suverenost nekak preostanek onega »že davno premaganega spekulativnega stališča«, — obenem pa tudi poklon pred javnim mnenjem in miljejem, ki te gospode obdaja. Da je pa toliko nesigurnosti in slabosti v stavbi moderne estetike, je pa vzrok v tem, da ta stavba nima nobene prave podlage, ker moderni estetiki ne priznajo — Boga.

* * *

Preidimo sedaj na Mahniča in na njegov boj. Otvoril je svoje delo l. 1884 v »Slovincu« z estetičnimi razpravami, ki jih je izdal l. 1887 v posebni knjigi »Dvanajst večerov«. ¹ V predgovoru k tej knjigi pravi: »Kdor se le količkaj ogleda po našem slovstvenem polju, bo moral priznati, da se tu že več let bje boj o najvišjih načelih, od katerih je konečno odvisen ves duševni razvoj človeštva. Le kdor hoče slep biti, more ta boj in njegovo važnost prezirati. — Moj namen torej in želja je, da s to knjigo vsaj nekoliko pripomorem v pojasnenje onih načelnih vprašanj, ki so posebno v leposlovju odločivna.« — H koncu predgovora pravi: »Ako najde ta knjiga pri Slovencih prijazen odmev, mi bo to v spodbudo, pričeto delo nadaljevati ter počasi ustanoviti nekako slovstveno-kritično biblioteko — resnici v obrambo.«

Mahnič je torej otvoril svoje delo z estetičnimi razpravami, slično kot Stritar, ki si je tudi s svojimi literarnimi pogovori v »Zvonu« znal pridobiti pristašev in ustanoviti nekako šolo. Mahnič je dobro vedel, da mora, — če hoče v umetnosti inavgurirati novo boljšo strujo, — predvsem odstraniti popolnoma neraben fundament, ki je bilo na njem sezidano takratno umetniško pojmovanje.

»Tudi lepemu in umetnemu,« — pravi, — »so zakoni postavljeni; a žal, da tudi mi bolehamo za tisto boleznijo, kakor drugje, za boleznijo skepticizma. Ta nam ne da priti do spoznanja onih zakonov... ² Ker je podlaga najnovejši filozofiji skepticizem, ta deli filozofe; a ker je estetika hči filozofije, ni čudo, da si naši filozofi tudi v estetičnih naukih nasprotujejo« (17/18). ³

Nato Mahnič v obliki dijaloga med dr. Junijem z mladim prijateljem, študentom Mirkom razvije svoja estetska naziranja, — točko za točko, — in osvetljuje posamezne pojme in definicije od različnih vidikov. Načelna vprašanja razreši vsa na podlagi krščanske filozofije; — a že tu, še bolj pa pri podrobnih estetičnih vprašanjih v ožjem zmislu se naslanja rad na Aristotela, Platona, Lessinga, Schillerja, — predvsem torej na spekulativne estete, — ki jih po potrebi dopolnjuje, oziroma proti posameznim njihovim trditvam polemizira. Iz njegovih poznejših kritično-polemičnih spisov v Rim. Kat. je razvidno, da je študiral in vpošteval tudi nekatere takratne istočasne **nemške in laške estete**. Vse te stvari bo treba ob priliki še podrobnejše preiskati. — Ker Mahnič svoja naziranja izraža v popolnoma neprisiljeni obliki dijaloga, — zato si mora čitatelj sam konstruirati nekak sistem iz njegovih definicij, ki jih mora

¹ Dvanajst večerov. — Pogovori doktorja Junija z mladim prijateljem. — Izdal in založil Dr. Anton Mahnič. — Gorica, Hilarijanska tiskarna 1887.

² ... to pomeni, da sem izpustil ne bistvene stavke, ki jih definicija, kakor tudi stavkova konstrukcija lahko pogreša.

³ Povsod v tem spisu, kjer ni izrecno drugače citirano, citiram strani iz že omenjene Mahničeve knjige »Dvanajst večerov«.

izluščiti iz posameznih večerov in odkazati vsaki njeno mesto. V kolikor se v tej razpravi ni posrečilo, je krivo pomanjkanje časa, kar naj čitatelj blagohotno oprostí. — Sistematično in — četudi samostojno — vendar harmonično z Mahničem je to tvarino obdelal dr. F. Lampe v svoji knjigi »Cvetje iz polja modroslovskega«, kar posebno mladim našim prijateljem priporočam, da čitajo.

Bogumil Gorenjko:

Pesmi.

Nepopisne boli.

(Srb. nar.)

Rastli roži sta v zelenem vrtu:
modri hijacint, zelena kada.
Šel je modri hijacint v Doljane,
kada zelena ostala v vrtu.
Pa jo vpraša hijacint z Doljanov:
»Dušica, zelena kada v vrtu,
kako ti je sami kaj pri srcu?«

Kada zelena nato iz vrta:
»Če nebo bi bilo list papirja,
in ves gozd če bila bi peresa,
morje vse če bilo bi črnilo,
in tri leta dolga bi pisala,
ne bi napisala svoje boli!«

Kresnice.

Trgal kresnice je bele,
ki so ob potu cvetele,
trgal iz čašice listke,
zraven govoril boječe:
»Ljubi dekle me cveteče,
ali ne ljubi me nič?«

Vse je potrgal že liste;
»Ljubi iz duše te čiste«,
zadnji je listek govoril.
Drugo je vprašal cvetlico,
tretjo je vprašal kresnico;
vsaka mu rekla je: »Ljubi«.

Vtaknil ostale kresnice
si za klobuk je, za trak,
pa se napotil je k dragi,
da bi jo vprašal, če res je,
kar mu je rekel cvet vsak.

Pesem kosca.

Fantič travico kosi
s koso brušeno,
pa si poje pesmico:

Ko se vračal bom domov,
se oglasim v tihi krov,
tam dobil bom šopek lep.

»Padaj, padaj, travica,
padaj, o otavica,
padi roži glavica,
kaj mi tvoje cvetje mar!

Pisana v njem travica,
nagerlina glavica
in dehteči rožmarin. —

Padaj, padaj, travica,
padaj, o otavica,
padi roži glavica,
kaj mi tvoje cvetje mar!«

S. Selko:

Dva starca.

(Planinska slika.)

Sedel je na skali stari pastir Martin in je vlekel dim iz lepo izrezljanega vivčka. Staro glavo je imel oprto na roko in zrl je v lepo nedeljsko jutro. Jasno nebo se je smejalo nad planino, solnčni žarki so se igrali z rosnimi biseri po travi in cvetlicah, tuintam se je belila skala, porastla z mahom ali s cvetjem, obdana kroginkrog z rdečim gričevnikom in s prikljavnim borovjem.

Živina je hlastno mulila sočno travo in prijetno so doneli veliki zvonci krav vodnic. Zdaj pa zdaj se je približala katera preveč robu planine in tedaj je Martin privzdignil glavo, vzel počasi vivček iz ust, počil z bičem in zavpil s starim glasom:

»Hej, sivka, hej! Hej, plavka, hej!«

Krava se je obrnila, ker je poznala velevaloči glas Martinov, in stari pastir je zopet vtaknil vivček v usta in podprl sivo glavo. Morda je štel jutra, ki jih je že prebil na planini. Zdaj pa zdaj mu je ušlo staro oko h kočam, kjer se je kadilo od streh. Tuintam se je zasukalo dekličje krilo med stajami in zopet izginilo v kočo. Pri zadnji koči je slonela ob staji deklica z belim predpasnikom, zunaj staje pa je stal fant in ji božal lica.

»Ej, mladost!« je vzdihnil Martin. Za njegovim hrbtom je močno zasopla krava vodnica. Pastir se je obrnil in jo potapljal po vratu. Plavka je stresla glavo, da je zaropotal velikanski zvonec.

»Eh, plavka, midva se poznavata!« je dejal pastir. Krava ga je dobrovoljno oblizala po roki.

»Oj, Martin, kaj pa se pogovarjata?« je zavpil pastir Peter, ki je počasnih korakov prišel do vrha. Tudi on je bil že star, da se mu je že nekoliko upognil hrbet.

»Dobra kravica je, ti pravim,« je hvalil Martin, »dobra je in pametna. Ej, pa prijatelja sva že dolgo!«

»Stara je tudi.«

»Stara pa, stara. Koliko dni se je prepasla na planini!«

»Letos se živina rada pase,« je rekel pastir Peter, potrkal z vivčkom nekolikokrat po palcu, potem potegnil izza pasa mehur s tobakom in nabasal.

»Lepo vreme je danes,« je pretrgal kratki molk Martin in se ozrl v nebo.

»Lepo je, lepo, da ne morem sedeti pri miru, čeprav sem star. Pa sem si mislil: grem k Martinu, da malo pomozujeva. Stari skupaj, mladi skupaj. Nedelja je danes in mladi bodo zopet noreli, če pride tisti Jaka s harmonikami na planino. Ej, mladi svet!«

Zavzdihnil je starec, potegnil močnejše iz vivčka, da bi mu ne ugasnilo, in je nadaljeval:

»Ali imaš brinjevca še kaj, Martin? Jaz ga imam še nekaj. Prinesel sem ga, da ga izpijeva, ker je nedelja.«

Potegnil je zeleno steklenico iz žepa in jo ponudil Martinu.

»Hi-hi, ti imaš vedno kaj boljšega,« se je veselil Martin, pogladil trikrat steklenico, odprl jo in vzdignil proti solncu in bil vesel, ker je bila polna.

»Veš, Martin, brinjevec je bolj za stare ljudi, zato sem ga prinesel. Le nagni, Martin, vsega lahko izpiješ!«

»Bom pijan,« je dejal Martin in obrisal z rokavom platnene srajce omočena usta, »na, še ti ga malo potegni!«

Potegnil je še Peter nekoliko in potem zopet Martin, da je bila steklenica prazna.

»Prileže se takole včasih,« je poudarjal Martin, »dober je pa, dober.«

Pa se jima je razvezal jezik. Peter je sedel poleg skale na travo in pretegnil stare ude.

Pri kočah je zavriskal visoki fant, ki je stal ob staji in božal dekleta. Morda je dobil šopek, morda vdano besedo in je odšel z lahkim srcem ter izrazil svoje veselje na glas. Ej, naši planinci! Samo, da se mu nasmeje ljuba, da mu dá šopek, da se pokratkočasi nekoliko z njo, pa je vesel in stopa z velikimi koraki po planini, skače čez skale in vriska proti dolini in poje in razkriva svoje veselje solnčnemu dnevu.

»Jeranov Janez vriska,« je izpregovoril Martin in gledal visokega fanta, ki je stopal velikih korakov med kočami.

»Gotovo je dobil šopek,« je pripomnil Peter in potegnil iz vivčka.

»Ej, mladost! Postaven fant je ta Jeranov.«

»Postaven in močan. Včasih smo bili mi taki,« je hvalil Peter stare čase in se vzravnaval nekoliko, ko se je spomnil na mladost.

»Včasih, da, včasih,« je kimal Martin, »včasih je bilo drugače. Sami taki korenjaki smo bili.« Spustil je počasi dim iz vivčka in gledal za njim. Tudi njegove misli so ušle v mladost nazaj. Kakor dim so odhiteli mladostni dnevi. Zapustili so za seboj le mil, mehke spomin.

»Kamor sem udaril, je nekaj zaleglo,« je pripovedoval Peter in pogledal na svoje stare roke, »a sedaj smo se postarali in ni je več moči.«

»Starost, starost,« je pritrdil Martin, »veš, Peter, štirideset poletij sem že prehodil po planini, štirideset. Pri Smrekarju v Stolniku sem služil takrat, pri tistem mladem, ki ga je bolela noga; saj si ga poznal, Peter?«

»Seveda sem ga. Tisti, ki je dobil iz Srednje vasi ženo.«

»Veliko posestvo je imel in veliko poslov. K njemu sem prišel tedaj za pastirja. Junija meseca je bilo, ko mi je rekel gospodar:

»Fant, jutri boš nesel jedi na planino. Na osla boš naložil. Potem ostani ti gori, France pa naj pride z oslom domov.«

»Oče,« sem dejal in pogledal proti visoki planini, »oče, saj še ne znam na planino. Še nikdar nisem bil gori.«

»Nič se ne boj,« mi je rekel gospodar, »osel pojde naprej, ti pa pojdi za njim; samo toliko pazi, da ne bo kaj izgubil.«

»Hi-i-î,« je zavpil drugo jutro gospodar, ko je bil otovorjen osel. Sivec je zmignil z ušesi in šel, jaz pa za njim. V kvedrastih čevljih sem tolkel proti Sv. Primožu in komaj sem ga dohajal. Povem ti, da še nisem nikdar hodil po tako varni poti, ko takrat, ko sem šel za oslom. To ti je bila žival. Vajen je bil poti na planino, kakor jaz za peč. Imeli so ga samo za to, da je nosil jedi gori; doli pa mleko in sir. Le to me je jezilo, da sivec ni hotel nič počiti. Noge so me bolele in težko sem sopol, sivec pa le naprej, dokler nisva bila na vrhu. In takrat sem prišel prvič na planino.«

Stari pastir je nabasal vnovič vivček in potegnil z žveplenko po oguljenih irhovkah.

»Da, da,« je pokimal Peter. Tudi on je že prepasel dolgo vrsto let na planini in znane so mu bile vse skale, znani vsi prepadi, poznal je plansko nevihto, čestokrat so švigale strele okrog njega.

Solnce se je pomikalo na poldne. Ob robu je šla počasi proti vrhu planšarica, gologlava, z belimi rokavci in z belim predpasnikom. Spremljala jo je zategnjena, hrepeneča pesem.

»To je tudi dekle, ta Anka,« je prikimal Peter, »kamor gre, vedno poje. Veš, Martin, taka je bila Katra, Bog ji daj dobro, saj je že umrla. Kamor je šla, je pela. Ali še veš, Martin, kako sva se poizkusila zaradi nje?«

»Neumni smo bili, neumni,« je kimal Martin.

»Korenjaka sva bila oba, pa sva se udarila. Precej si mi jih dal takrat, pa veš, ne da bi se hvalil, tudi jaz ti nisem prizanašal.«

»Mladost je norost,« je dejal Martin, »dobil je pa le ni nobeden.«

»Tistega Pavleta iz Medgor je vzela. Pet let je že, kar je umrla.«

»Bog ji daj nebesa!« je pripomnil Martin, »zala je bila.«

Na vrhu se je ustavilo dekle, uprlo roke v bok in zrlo v dolino. Beli predpasnik je plapolal v vetru in dolgi lasje so se igrali na glavi.

»Bo treba gnati v stajo,« je dejal Martin, »poldne je.«

»Treba bo,« je pritrdil Peter in vstal s trave.

Čez nekoliko časa je donel po planini stari glas Martinov:

»Hej, plavka, hej, v stajo!«

In na drugem robu je počil Peter z bičem in zavpil:

»Ho-o-o, dima, v stajo!«

Kravi vodnici sta stresli velike zvonce, pogledali stara pastirja in se spustili proti kočam. Za njima so stopale druge in med potjo mulile travo.

Z vrha je odšlo dekle, zavihani rokavci so se tresli in beli predpasnik je plapolal. Za njo sta šli pesem in pomlad — — —

Nedeljsko popoldne se je nagnilo in zadremale so bele skale po planini. Pri kočah je sedel na tlni godec in vlekel harmonike, krog njega so stali fantje in dekleta so bila prislunjena ob stajah. Smeh in petje je bilo med njimi.

Sredi planine je sedel Martin na skali, prisluškoval zvonjenju zvonov in gledal za zahajajočim solncem. Ob strani je mulila plavka travo in okrog nje so mahale z repi druge.

Pri vrhu je ležal v travi Peter in kabil vivček. Staro oko mu je uhajalo h kočam, kjer so plapolali beli predpasniki in je rajala mladost. Včasih pa je pogledal, kako se nagiblje popoldne proti večeru.

Dremala sta samotna starca in sanjala. Kakor proti zatonu se nagiba-joče popoldne je bilo njuno življenje. Misli so jima uhajale nazaj v mladost in zdaj pa zdaj se je urosilo kateremu oko. Kajti rad se ozira človek ob zatonu svojega življenja v mladost nazaj, v rosne dni.

J. Pogačnik:

Oh, zakaj . . .

Ah, zakaj sem Vas zapustil, mati moja, zakaj sem šel od Vas, ah, zakaj!

Srce mi je bolno; truden sem, izmučen; brez počitka, brez tolažbe, mati, in tako sam sem, zapuščen od vseh, mati! Saj se še spominjate, mati, kako je bilo nekoč: šel sem v gozd po drva in sem zgrešil pot: kamor sem šel — senca, kamor stopil — tema; nič luči, nič solnca, in jaz sem iskal luč in solnce. Šel sem naprej in naprej, drevesa so se vrstila v veli-

kem špalirju, od juga proti severu, od vzhoda proti zahodu, v vrhovih se je pripogibalo in sklanjalo nad mojo glavo, meni pa je postalo tesno pri srcu . . . Znočilo se je in jaz sem ostal v gozdu — sam; noge okrvavljene od trnja, glavo trudno, trudno telo, počitka tako, tako zelo potrebno; veter je pripogibal vrhove in tulil skozi gozd — v vrhovih je ječalo, in stokala so ponosna, do neba kipeča, rjava debela . . . Legel sem na tla, glavo sem položil na mah in si zatisnil oči. In neizmerna boleost mi je prešinjala moje srce; zaplakal sem in sem plakal do pozne noči — da bi se izplakal popolnoma . . . Takrat sem ječal v hudem strahu, klical sem in vpil, da bi se me usmili kamenje ob morju: »Mati! Mati!« — Ali Vi me niste slišali in ostal sem sam, v vsej svoji bridkosti sam, v gozdu in plakal, kliče po Vas, mati . . .

Tega dogodka se živo spominjam sedaj. Vidite, mati, ravnotako mi je sedaj hudo po Vas. Ah, da sem Vas moral zapustiti, da sem moral od Vas! In, ko mi vpije srce, izmučeno in že napol izkrvavljeno, se me polašča boleost, ona tiha, strašna boleost: šel bi v svoji bridkosti še dalje v neskončnost in bi plakal celo večnost za Vami, mati moja!

Ah, zakaj sem Vas zapustil, mati! . . .

Zakaj vendar sem Vas zapustil, ko sem vedel, ko mi je s hudimi slutnjami srce krvavelo: ne boš hodil po gladki, ravni cesti! Trnjeva in ozka bo tvoja pot, o človek!

Sedaj, ko je noč in ko sem sam, mi je še posebno hudo po Vas, mati; ležim v postelji in sklepam roke, kvišku, k Bogu, k Vsemogočnemu . . . ; mrak je v sobi, ki je tuja, neprijazna, moja tovarišica, mati!

In take noči, mati, so tako mučne in težke. Kajti: vse me spominjajo doma, domačega doma; spominjajo me, kako sem ležal doma brez strahu v srcu, brez vsake velike skrbi, mati, ker Vi ste stali poleg moje postelje in me z ljubečo roko blagoslavljali. In tudi vstal sem brez skrbi, brez boleosti v svojem srcu, tako silno koprnečem, vedno želečem . . .

O mati!

Če bi bil vedel, bi Vas ne bil zapustil! Tako truden sem in tako bolan in zaželim si, zahrepenim po Vas: prišli bi in bi me potolažili . . .

Mati, mati!

Šel sem v zgodnji pomladi iz mesta; vse zeleno, ob plotovih še malo snega; in v polje, veliko, valujoče polje sem šel, šle so moje misli, prej na dnu duše čakajoče, v neskončnost koprneče . . . In kakor sem šel, sem se domislil, da sem tujec, brez doma, brez zavetja; tujec v veliki bridkosti in zapuščenosti . . . Takrat sem zaječal:

»Da bi imel človek dom!«

Da bi imel človek dom, ko je žalost tako velika in upanje tako majhno, a boleost neizmerna . . .

Da bi imel človek dom!

Spomnil sem se na Vas, mati, in sem zaplakal v svojem srcu; in sem plakal v polju, v valujočem.

Ah, zakaj sem Vas zapustil! . . .

